

МЕЛІТОПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО

Кафедра права

Навчально-методичний посібник

РОБОЧИЙ ЗОШИТ

до навчальної дисципліни

«ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА УКРАЇНИ»

П.І.П. студента _____

Мелітополь

Попенко Я.В., Царькова О.В. Навчально-методичний посібник: Робочий зошит до навчальної дисципліни «Історія держави і права України». Мелітополь: МДПУ ім. Б. Хмельницького, 2018. – 80 с.

Робочий зошит до навчальної дисципліни «Історія держави і права України» є навчально-методичним виданням для забезпечення викладання навчальної дисципліни «Історія держави і права України» для студентів денної та заочно-дистанційної форм навчання спеціальності 081 Право Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, слухачів програми навчання впродовж життя, муніципальних службовців та представників органів державної влади і органів місцевого самоврядування.

Робочий зошит навчальної дисципліни заповнений студентом власноруч впродовж вивчення навчального курсу, дає право користуватись ним при складанні поточних тестових завдань, періодичних модульних контролів, заліків та екзаменів.

Рецензенти:

Очеретяний Володимир Васильович – кандидат історичних наук, доцент кафедри правового регулювання економіки і правознавства Вінницького навчально-наукового інституту економіки Тернопільського національного економічного університету

Ніколіна Інна Іванівна – кандидат історичних наук, доцент, заступник декана з навчальної роботи факультету історії, етнології і права Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського

Програма навчальної дисципліни «Історія держави і права України» розроблена науково-педагогічними працівниками кафедри права та затверджена на засіданні кафедри права (протокол №11 від 21 травня 2018р.)

ЗМІСТ

Вступ	5
Програма навчальної дисципліни «Історія держави і права України»	7
Теми та завдання до лекцій з дисципліни	16
Лекція № 1. Загальні питання навчальної дисципліни «Історія держави і права України».	16
Лекція № 2. Рабовласницькі державні утворення і право на території Північного Причорномор'я та Приазов'я.	17
Лекція № 3. Правова система Київської Русі.	18
Лекція № 4. Державний лад і право на українських землях під владою Великого Князівства Литовського, Польського королівства та Речі Посполитої.	19
Лекція № 5. Суспільний устрій та державно-правові інститути України-Гетьманщини. ...	20
Лекція № 6. Адміністративно-політичне становище України-Гетьманщини у складу Російської імперії.	21
Лекція № 7. Буржуазні реформи 60-70-х рр. XIX ст. в Російській імперії та їх вплив на суспільно-державний лад України.....	22
Лекція № 8. Суспільно-політичний лад та право України на початку XX ст.	23
Лекція № 9. Держава і право Української Народної Республіки за часів Центральної Ради.	24
Лекція № 10. Держава і право Української Держави гетьмана П. Скоропадського.....	25
Лекція № 11. Утворення державно-правових інститутів української радянської держави та їх конституційне оформлення.....	26
Лекція № 12. Державний устрій і право України в умовах становлення тоталітарної системи.....	27
Лекція № 13. Державно-правові інститути України в другій половині 1950-х – середині 1980-х рр.	28
Лекція № 14. Особливості державно-правового розвитку України на сучасному етапі.	29
Теми та завдання до семінарських занять з дисципліни	30
Семінарське заняття № 1. Утворення та суспільно-політичний устрій Київської Русі (друга половина IX ст. – початок XIII ст.).....	30
Семінарське заняття № 2. Державний лад і право на території Південно-Західної Русі в період політичної роздробленості.....	31
Семінарське заняття № 3. Поява централізованих держав у період подолання феодалної роздробленості.	32
Семінарське заняття № 4. Суспільно-політичний лад та право України у період національно-визвольної війни середини XVII ст.	33
Семінарське заняття № 5. Джерела кодифікації українського права та його основні риси.....	34
Семінарське заняття № 6. Суспільно-політичний лад та право України у першій половині XIX ст.	35
Семінарське заняття № 7. Джерела та основні риси права України в період другої половини XIX ст.	36
Семінарське заняття № 8. Суспільно-політичний лад на західноукраїнських землях в період австрійського панування.....	37

Семінарське заняття № 9. Державно-політична криза 1916-1917 рр. в Росії та її вплив на суспільно-державний лад та право України.	38
Семінарське заняття № 10. Держава і право Української Народної Республіки у період Директорії. Держава і право Західноукраїнської Народної Республіки.	39
Семінарське заняття № 11. Державний устрій і право УРСР в 1930-х рр.....	40
Семінарське заняття № 12. Зміни в державній системі та праві Радянської України в роки Другої світової війни (1939-1945 рр.).	41
Семінарське заняття № 13. Зміни в державному устрої та праві України в період реформ кінця 1980-х на початку 1990-х рр.	42
Семінарське заняття № 14. Розпад СРСР та відродження незалежної держави – Україна.	43
Семінарське заняття № 15. Держава і право сучасної України.	44
Теми та завдання для самостійного опрацювання навчального матеріалу дисципліни	45
Тема 1. Зародження та становлення вітчизняної історії держави і права.	45
Тема 2. Рабовласницькі держави та право на території України у давні часи.	46
Тема 3. Розвиток держави і права Київської Русі в продовж другої половини IX ст. – на початку XIII ст.).....	47
Тема 4. Право Київської Русі.	48
Тема 5. Держава і право Давньоруської держави у період політичної роздробленості.	49
Тема 6. Держава та право Галицько-Волинської Русі.....	50
Тема 7. Українські землі під владою Речі Посполитої.....	51
Тема 8. Держава і право України у умовах визвольної війни середини XVII ст.	52
Тема 9. Державно-політичний розвиток України-Гетьманщини.	53
Тема 10. Реформи адміністративного устрою Гетьманщини у складу Російської імперії. .	54
Тема 11. Кодифікація українського права та його риси впродовж XVII-XVIII ст.	55
Тема 12. Суспільна організація та право України у першій половині XIX ст.	56
Тема 13. Реформи другої половини XIX ст. та їх вплив на українські землі.	57
Тема 14. Розвиток права в Україні впродовж другої половини XIX ст.	58
Тема 15. Суспільні зміни та право в Україні на початку XX ст.	59
Тема 16. Західна Україна у складі Австрії та АВСТРО-УГОРЩИНИ.....	60
Тема 17. Криза монархії в Російській імперії та її вплив на розвиток України.	61
Тема 18. Держава і право Першої УНР.....	62
Тема 19. Держава і право періоду Гетьманату (квітень-грудень 1918 р.).	63
Тема 20. Держава і право Другої УНР.....	64
Тема 21. Створення державно-правових інститутів Радянської України.	65
Тема 22. Апарат управління та право України в 1930-х рр.	66
Тема 23. Радянська Україна в роки Другої світової війни (1939-1945 рр.).....	67
Тема 24. Держава і право України у 1950-х – середині 1980-х рр.....	68
Тема 25. УРСР в умовах політики «перебудови».....	69
Тема 26. Відродження незалежної України.....	70
Тема 27. Держава і право України в умовах новітньої незалежності.....	71
Теми курсових робіт	72
Перелік питань, винесених для складання екзамену з дисципліни	74
Література з дисципліни	76

ВСТУП

Для побудови демократичної, суверенної, правової та соціальної держави необхідні висококваліфіковані спеціалісти, які повинні відповідати професійним вимогам юриста. У формуванні професійних знань та вмінь бакалавра права важливе місце посідає дисципліна «Історія держави і права України».

Дисципліна передбачає систематичний виклад матеріалу щодо історико-правового розвитку інститутів держави та права України від давнини до сьогодення. Дисципліна не лише дає уявлення про етапи вітчизняного державотворчого процесу, а й забезпечує розуміння системного взаємозв'язку всіх складових історико-правового процесу, значення кожного з них у суспільному та духовному розвитку Української держави. Дисципліна передбачає вивчення основних етапів становлення держави та права України, ознайомлення студентів з численними фактами, подіями, явищами, правовими пам'ятками, які тривалий час були предметом суб'єктивістського висвітлення в юридичній науці, а часто і просто замовчувались.

Актуальність вивчення дисципліни «Історії держави і права України» зумовлена як соціальними, так і фаховими причинами. Наша держава не вперше у своїй тривалій історії увійшла в епоху кардинальних змін. XXI століття принесло новий тягар кризових явищ у соціально-політичній сфері, економіці, освіті та науці. Розбалансовані державні механізми та правова система, деформовані виміри духовно-моральних цінностей. Українське суспільство в пошуках цивілізованої перспективи свого розвитку звертається до аналізу свого минулого, власної історії державно-правового розвитку. Без вивчення минулого, глибокого усвідомлення історичних подій та явищ неможливо створити нову демократичну правову країну.

Історія держави і права України посідає важливе місце серед комплексу наук, які вивчають історію українського суспільства, економіку, культуру, розвиток політико-правової думки та ін. Загалом історії держави і права України – одній з основних фундаментальних юридичних навчальних дисциплін – належить важливе місце в системі правової освіти.

Засвоєння студентами дисципліни сприяє здобуттю необхідних для інтелігента обсягу та рівня загальнокультурної освіти, забезпечує орієнтацію в культурному просторі, формує світогляд студентської молоді. Системність набутих знань сприяє розумінню студентами, майбутніми бакалаврами права, значення для суспільства та держави тієї галузі професійної діяльності, до якої вони готуються. Адже знання історії держави і права власної держави має виключно важливе значення для формування світогляду та підвищення загальнокультурного рівня, розширення загальнотеоретичної та спеціальної підготовки.

Компетентності, які набуваються під час опанування дисципліною «Історія держави і права України» (відповідно освітньо-професійній програмі «Право» першого рівня вищої освіти за спеціальністю № 081 Право, галузі знань № 08 Право, бакалавра права за спеціалізацією «Цивільно-правова»).

Інтегральна компетентність:

○ здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у галузі права або у процесі навчання, що передбачає застосування правових доктрин та принципів і характеризується комплексністю та невизначеністю умов.

Загальні компетентності (ЗК):

- здатність до абстрактного, логічного та критичного мислення, аналізу і синтезу (ЗК 1);
- здатність застосовувати знання в професійній діяльності у стандартних та окремих нестандартних ситуаціях (ЗК 2);
- знання і розуміння предмета та характеру професійної діяльності, природи етичних стандартів та здатність діяти на їх основі (ЗК 4);
- навички збору і аналізу інформації з національних і міжнародних джерел, оцінка її достовірності, використання сучасних інформаційних технологій і баз даних (ЗК 7);
- здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями (ЗК 9);

- цінування та повага різноманітності і мультикультурності (ЗК 13);
- здатність усвідомлювати рівні можливості та гендерні проблеми (ЗК 15).

Фахові компетентності спеціальності (ФК):

- знання історії права та державних інститутів (ФК 2);
- знання засад і доктрин національного права, а також змісту правових інститутів таких фундаментальних галузей права, як: конституційне право, адміністративне право і адміністративне процесуальне право, цивільне і цивільне процесуальне право, трудове право, кримінальне і кримінальне процесуальне право (ФК 8);
- здатність застосовувати юридичну аргументацію (ФК 13);
- навички логічного, критичного і системного аналізу документів, розуміння їх правового характеру і значення (ФК 15);
- здатність до критичного та системного аналізу правових явищ і застосування набутих знань у професійній діяльності (ФК 18).

Здобувач вищої освіти ступеня вищої освіти бакалавр зі спеціальності 081 «Право» має продемонструвати такі результати навчання (ПРН):

Соціально-гуманітарна ерудованість:

- проводити збір і інтегрований аналіз матеріалів з різних джерел (ПРН 3);
- формулювати власні обґрунтовані судження на основі аналізу відомої проблеми (ПРН 4);
- давати короткий висновок щодо окремих проблем з достатньою обґрунтованістю (ПРН 5);
- оцінювати недоліки і переваги аргументів, аналізуючи відому проблему (ПРН 6).

Дослідницькі навички:

- використовувати різноманітні інформаційні джерела для засвоєння складних питань з певної теми (ПРН 8);

Комунікація:

- відтворювати зміст, демонструючи розуміння з основних професійних та суспільних тем (ПРН 12).

Професійна самоорганізація та використання інформаційних технологій:

- належно використовувати цифрову і статистичну інформацію, отриману з першоджерел та вторинних джерел для своєї професійної діяльності (ПРН 13).

Праворозуміння:

- демонструвати знання і розуміння щодо визначення основних сучасних правових доктрин, цінностей та принципів функціонування національної правової системи (ПРН 17);
- **ПРН-18** – пояснювати природу та зміст основних правових інститутів та процедур національного права (ПРН 18).

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА УКРАЇНИ»

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. ДЕРЖАВНО-ПРАВОВИЙ РОЗВИТОК НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ ЗА СТАРОДАВНІХ ЧАСІВ ТА ЗА ДАВНЬОРУСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

Тема 1. Загальні питання навчальної дисципліни «Історія держави і права України».

Поняття предмету навчальної дисципліни «Історія держави і права України». Місце і значення історії держави і права України в системі суспільних, зокрема юридичних наук, її зв'язок з теорією держави і права, історією політичних і правових вчень та іншими галузями права. Зв'язок права з українознавством, загальною історією українського народу. Сучасна методологія історико-правових досліджень. Філософські основи, загальнонаукові та спеціально-юридичні методи дослідження. Характеристика формально-догматичного, історико-правового і порівняльно-правового методів дослідження. Поєднання юридичних та історичних методів дослідження історії держави та права України.

Проблема періодизації історії і права України. «Звичайна схема руської історії» і критика її М.С. Грушевським. Теорія суспільно-економічних формацій як основа періодизації. Сучасні погляди на періодизацію історії держави і права України. Поняття історіографії історії держави і права України. Перші джерела з історії вітчизняної державності (літописи, праці іноземних істориків і мандрівників). Питання історії держави і права України в працях українських, польських та інших істориків XVIII-XIX ст.

Історична школа права і зародження вітчизняної історико-юридичної науки. Перші дослідження «західноруського» і «малоруського» права. Наукові здобутки істориків права Всеукраїнської академії наук. Історико-юридична наука в післявоєнний період.

Сучасний етап історико-правових досліджень. Основна та додаткова наукова і навчально-методична література з дисципліни. Інформаційні ресурси з дисципліни «Історія держави і права України».

Тема 2. Рабовласницькі державні утворення і право на території Північного Причорномор'я та Приазов'я.

Розпад первіснообщинного ладу, загальні закономірності становлення класового суспільства на території України. Виникнення скіфської рабовласницької держави (VII ст. до н.е. – III ст. н.е.) та її суспільно-політичний устрій. Виникнення держави Мала Скіфія. Рабовласницькі античні міста-держави: Ольвія, Херсонес, Пантікапей. Виникнення, розвиток Боспорського царства (VII ст. до н.е. – VI ст. н.е.) та його суспільно-політичний лад. Монархія та республіка – політичні форми перших рабовласницьких держав на території України. Джерела та основні риси рабовласницької системи права на території Північного Причорномор'я та Приазов'я.

Тема 3. Утворення та суспільно-політичний устрій Київської Русі (друга половина IX ст. – початок XIII ст.).

Процес оформлення публічної влади, створення протодержавного союзу племен та оформлення воєнної демократії. Східні слов'яни. Антське царство. Зародження та формування феодальних відносин. Східнослов'янські племена та союзи племен у VI-IX ст. «Князівство» Божа. Дулібо-волинський союз та Київське князівство.

Політико-правові інститути Київської Русі. Утворення Давньоруської держави – Київської Русі (IX ст.). Теорії виникнення Давньоруської держави. Суспільний устрій Київської Русі. Правові форми ранньофеодальних відносин. Князі. Боярство та боярський васалітет. Дворцові слуги. Міське населення. Правове становище окремих груп населення: вільних общинників, смердів, закупів, челяді, холопів, ізгоїв.

Державний лад. Ранньофеодальна монархія. Сюзеренітет та васалітет. Великий Київський князь. Феодальна рада при князеві. Місцеві князі. Феодальні з'їзди. Народні збори

(віче). Становлення княжої адміністрації та адміністративно-фінансові реформи перших київських князів. Десяткова система управління. Двірцево-вотчинна система управління. Верв – орган місцевого селянського самоврядування. Організація збройних сил. Судові органи. Церковна організація і юрисдикція.

Тема 4. Правова система Київської Русі.

Розвиток права. Джерела давньоруського права: норми звичаєвого права; русько-візантійські договори; міжкнязівські договори; договори князів з народом; князівське законодавство; церковні статути.

Основні риси давньоруського права. Право власності. Зобов'язальне право. Спадкове право. Поняття та види злочинів. Мета та система покарань. Судовий процес.

Тема 5. Державний лад і право на території Південно-Західної Русі в період політичної роздробленості.

Місце феодальної роздробленості у розвитку феодального способу виробництва. Зростання економічного та політичного значення місцевих феодальних центрів. Розпад Київської Русі на окремі феодальні князівства: Київське, Чернігівське, Переяславське, Володимиро-Волинське, Галицьке, Галицько-Волинське.

Боротьба східнослов'янських племен проти монголо-татар. Захоплення литовськими князями Східної Волині, Поділля, Київщини та Чернігово-Сіверщини. Захоплення польськими феодалами Галицької Землі. Закарпаття під владою угорських феодалів. Буковина у складі Молдавського князівства. Золота Орда як воєнно-феодальна монархія та її відносини з південно-руськими князівствами.

Пам'ятки державності та права південно-руських князівств: правові звичаї, «Руська правда», княжі грамоти, міжкнязівські угоди, польсько-литовське законодавство. Загальна характеристика суспільно-політичного устрою та права князівств в період феодальної роздробленості.

Тема 6. Поява централізованих держав у період подолання феодальної роздробленості.

Галицько-Волинська земля - центр об'єднання земель Південно-Західної Русі. Політичний та правовий устрій Галицько-Волинського князівства. Подолання феодальної роздробленості і виникнення централізованих держав. Соціально-економічні та політичні передумови подолання феодальної роздробленості на території України.

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 2.

ДЕРЖАВА І ПРАВО ЛИТОВСЬКО-ПОЛЬСЬКОГО ПЕРІОДУ ТА КОЗАЦЬКОЇ ДОБИ

Тема 7. Державний лад і право на українських землях під владою Великого Князівства Литовського, Польського королівства та Речі Посполитої.

Особливості суспільного устрою. Розвиток феодально-кріпосницької фільваркової системи сільського господарства. Правове оформлення кріпацтва згідно з Литовськими статутами. Розвиток міст. Виникнення українського козацтва. Запорізька Січ та її роль в історії України. Політико-правова організація Запорізької Січі. Реєстрові козаки. Постанови сеймів відносно козаків. Угоди козаків із урядом Речі Посполитої (Житомирська 1614 р., Вільшанська 1617 р., Роставицька 1619 р., Куруківська 1625 р., Переяславська 1630 р.)

Політичний устрій. Влада князя і короля. Феодальні сейми. Адміністративно-територіальний поділ. Ліквідація князівства та земель і поширення на Україну польської державної правової системи. Місцеве самоврядування. Кревська 1385 р., Городельська 1413 р. і Люблінська унії 1569 р. та їх політичні наслідки для України. Берестейська церковна унія 1596 р.

Судові органи. Джерела права. Звичаєве право. Польсько-литовське законодавство. Судебник Казимира Ягеловича 1468 р. «Устава про волоки» 1557 р. Артикули Генріха Валуа 1572 р. Статути Великого князівства Литовського 1529 р., 1566 р. та 1568 р. Збірки

Магдебурзького права. Канонічне (церковне) право. Ординація війська Запорізького (1638 р.).

Основні риси права. Право власності, право володіння. Зобов'язальне право. Злочини і покарання. Судовий процес.

Тема 8. Суспільно-політичний лад та право України у період національно-визвольної війни середини XVII ст.

Війна 1648-1657 рр. та її наслідки для українських земель. Державотворча програма гетьмана Б. Хмельницького. Зміни у суспільних відносинах. Ліквідація польського, магнатського та шляхетського землеволодіння. Зміцнення українського старшинського, шляхетського та православного церковного землеволодіння. Тимчасове послаблення феодально-кріпосницької системи на Лівобережній Україні. Козацтво, його поділ та правове становище. Міське населення, його поділ та правове становище. Ліквідація польської адміністративно-політичної системи управління на Лівобережній Україні. Зборівська угода 1649 р. та старшинсько-шляхетське самоврядування. Формування Української держави, її політична форма. Органи центральної влади та управління. Загальновійськова рада. Рада генеральної старшини. Гетьман. Генеральний уряд. Полково-сотенний адміністративно-територіальний устрій.

Закріплення в органах військового управління адміністративно-політичних, фінансових, судових та поліцейських функцій. Полкові уряди: полковник та полкова рада. Сотенний уряд: сотник та його помічник. Курінні отамани. Місцеве правління: виборні міські старшини та сільські отамани. Міське самоврядування: магістрати та ратуші. Союз України з Московською державою та його юридичне оформлення. Дипломатичні зв'язки Б. Хмельницького з Московською державою (1648 р.). Рішення Земських соборів 1651 р. та 1653 р. Переяславської ради від 8 січня 1654 р. Правовий статус Української держави у складі Московського царства згідно з Березневими статтями 1654 р. та царськими жалуваними грамотами від 27 березня та 12 квітня 1654 р. Джерела та розвиток феодального права в Україні. Рішення загальновійськової ради та ради генеральної старшини як джерело права. Універсали гетьмана. Посилення впливу норм звичаєвого права – «козацького права». Польсько-литовські джерела. Збірки магдебурзького права.

Тема 9. Суспільний устрій та державно-правові інститути України-Гетьманщини.

Соціально-економічний розвиток та політичне становище українських земель у складі Московської держави, Речі Посполитої та під владою татаро-турецьких та угорських феодалів. Період «Руїни» на Україні та його наслідки. Міждержавні мирні договори і вирішення в них питань щодо українських земель. Гадяцький трактат 1658 р. та інші угоди гетьманів козацької держави з Річчю Посполитою, Туреччиною, Швецією, Кримом як альтернатива українсько-московського договору 1654 р. Об'єднання Правобережної України та Західної Волині з українськими землями у складі Російської імперії.

Визволення Північного Причорномор'я та Криму з-під влади Туреччини та Кримського ханства. Буковина та Закарпаття під австрійським пануванням. Суспільний устрій. Кріпосницька політика козацької старшини. Збільшення старшинсько-шляхетського та монастирського землеволодіння. Козацтво. Міське населення. Селянство, його розряди та форми експлуатації.

Посилення кріпосницького гніту наприкінці XVII – на початку XVIII ст. Гетьманські універсали 1760 р. про право переходу селянина. Царський указ 1783 р. про закріпачення селянства Лівобережній та Слобідській Україні. Закріпачення південноукраїнського селянства у 1796 р.

Тема 10. Адміністративно-політичне становище України-Гетьманщини у складу Російської імперії.

Політичний устрій. Адміністративно-політичне становище України у складі Росії. Гетьманські статті. Обмеження автономії України. Посольський приказ. Малоросійський приказ (1663 р.) і Сенат. Перша Малоросійська колегія (1722-1727 рр.). Наказне гетьманство. Правління гетьманського уряду (1734-1750 рр.). Друга Малоросійська колегія (1764-

1786 рр.). Утворення Київської губернії. Гетьман і полково-сотенна система. Генеральний уряд (Генеральна військова канцелярія). Полковий уряд. Сотники і сотенні канцелярії. Курінні та міські отамани. Магістрати та ратуші. Організація управління Запорізької Січі. Судова реформа 1760-1763 рр. Реформований Генеральний Військовий суд. Земські, міські, підкоморські суди. Посилення колонізаторської політики царизму. Реформа козацьких полків на Слобідській Україні.

Утворення Слобідської та Новоросійської губерній (1765 р.). Губернатори та губернські канцелярії. Провінції та провінціальні канцелярії. Указ від 10 листопада 1764 р. про ліквідацію гетьманської влади в Україні. Створення на Україні Вотчинного департаменту (1765 р.). Реорганізація Генерального суду (1767 р.). Указ 1781 р. про розповсюдження на Лівобережну Україну дії «Учреждения для управления губерний» 1775 р. Намісництво. Створення Малоросійської губернії. Ліквідація Малоросійської колегії (1781-1786 рр.). Ліквідація Запорізької Січі.

Створення губернських органів управління. Губернське управління. Кримінальна, цивільна та казенна палати. Верхній та нижчий земський суд. Верхня розправа для вільних селян. Губернський магістрат. Градоначальство. Розповсюдження на Україну Жалуваної грамоти дворянству і містам 1785 р.

Тема 11. Джерела кодифікації українського права та його основні риси.

Джерела польсько-литовського походження. Третій Литовський статут 1588 р. Збірники магдебурзького права. Конституція Пилипа Орлика 1710 р. Накази малоросійським депутатам 1767 р. Норми звичаєвого права. Договірні статті, нормативні акти. Гетьманські універсали. Кодифікація феодального права в Україні. Збірник «Права, по которым судится малороссийский народ» (1743 р.), «Суд и расправа в правах малороссийских» (1750-1758 рр.), «Книга Статут и прочие права малороссийские» (1764 р.), «Экстракт малороссийских прав» (1767 р.), «Экстракт из указов, инструкций и учреждений» (1786 р.). Основні риси права. Цивільне право. Кримінальне право. Процесуальне право.

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 3.

ПРАВОВЕ СТАНОВИЩЕ УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ У ПЕРІОД ВТРАТИ ДЕРЖАВНОСТІ

Тема 12. Суспільно-політичний лад та право України у першій половині ХІХ ст.

Суспільний устрій України. Правовий статус станів. Дворянство. Міське населення (міські обивателі). Духовенство. Селяни (сільські обивателі). Кріпосні селяни. Державні селяни. Остаточне закріпачення всіх розрядів селян. Селянські рухи першої половини ХІХ ст. Державний лад. Адміністративно-територіальний поділ. Реформа губерній. Утворення генерал-губернаторств (1801-1823 рр.). Ліквідація особливостей у правовому становищі окремих губерній. Система органів самодержавного управління Україною. Комітет у справах західних губерній (1831-1848 рр.). Генерал-губернатори. Військові губернатори. Губернські правління, комітети і комісії.

Повітовий апарат управління. Земський суд і земський ісправник. Самоврядування державних селян. Сільська громада і сільський староста. Волосне правління та волосний старшина. Інвентарна реформа 1847-1848 рр. на Правобережжі України. Козацьке волосне правління.

Судова система. Сільська розправа. Волосна розправа. Повітовий суд. Губернська палата цивільного суду. Губернська палата кримінального суду. Магістратські і ратушні суди.

Джерела права. Царське законодавство. Литовський статут редакції 1811 р. Збірники Магдебурзького права. Звичаї. Указна практика. Кодифікація законодавства. «Зібрання Малоросійських прав» 1807 р. «Звід законів Західних губерній» 1838 р. Сільський судовий статут. Скасування дії норм Магдебурзького права та Литовського статуту і введення в дію «Свода законов Российской империи» редакції 1842 р. Норми місцевого права Чернігівської і

Полтавської губернії у Зводі законів Російської імперії. «Уложення о наказаниях уголовных и исправительных» 1845 р.

Основні риси права. Цивільне право. Право власності. Зобов'язальне право. Спадкове право. Сімейно-шлюбне право. Кримінальне право. Поняття і види злочинів. Мета й система покарань. Основні риси судового процесу по цивільним і кримінальним справам.

Тема 13. Буржуазні реформи 60-70-х рр. XIX ст. в Російській імперії та їх вплив на суспільно-державний лад України.

Розвиток капіталістичних відносин в Україні. Селянська реформа 1861 р. та зміни в суспільних відносинах. Правова основа селянської реформи 1861 р. в Україні: законодавчі акти спільні для всієї Російської імперії, укази і постанови, призначені для українських губерній. Суспільний лад в Україні після селянської реформи. Дворяни, духовенство. Почесні громадяни. Розвиток буржуазії і формування пролетаріату. Правове становище селян.

Державний устрій. Система органів самодержавного правління в Україні. Генерал-губернатори. Губернатори і губернські управління. Повітові органи управління. Сільські та волосні органи управління.

Земська 1864 р. та міська 1870 р. реформи та особливості їх проведення в Україні. Воєнні реформи 1864-1874 рр. Судова реформа 1864 р. Особливості проведення судової реформи в Правобережній Україні. Закон 1889 р. про земських дільничних начальників. Контрреформи 80-х – 90-х рр. XIX ст.

Тема 14. Джерела та основні риси права України в період другої половини XIX ст.

Специфіка застосування загальноімперського законодавства в Україні. Судові статuti 1864 р., Статут про покарання, що накладаються мировими суддями 1865 р., Положення про заходи до охорони державного порядку та громадянського спокою від 14 серпня 1881 р., «Фабричне законодавство», Уложення про покарання кримінальні та виправні 1885 р. Основні риси права. Цивільне право. Право власності. Зобов'язальне право. Охорона інтересів наймача. Кримінальне право. Поняття і види злочинів. Мета і система.

Тема 15. Суспільно-політичний лад та право України на початку XX ст.

Перехід Росії до монополістичної стадії капіталізму та загострення класових протиріч. Зростання революційного та пожвавлення національно-визвольного руху на початку XX ст. Зміни у суспільних відносинах. Дворянство. Буржуазія. Погіршення становища робітничого класу. Селянство. Столипінська аграрна реформа 1906-1910 рр. та її юридичні акти і зміст. Особливості проведення реформи в Україні. Виникнення Рад робітничих депутатів. Маніфест 17 жовтня 1905 р.

Зміни в центральному апараті самодержавної влади і самодержавного управління. Основні державні закони Російської імперії 13 квітня 1906 р. Державна Дума. Державна Рада. Третьочервневий переворот 1907 р. Положення про військово-польові суди 1906 р. Розвиток права. Кримінальне Уложення 1903 р. Посилення кримінальної відповідальності за участь у революційних подіях. Адміністративне законодавство 1905-1906 рр.

Зміни в суспільно-політичному ладі і праві України в період Першої світової війни. Мілітаризація державного апарату. Утворення Особливих нарад. Організація центрального і місцевих військово-промислових комітетів. «Земгор» і його діяльність. Зміни в системі судових органів. Військово-польові суди. Зміни в діючому законодавстві і прийнятті нових актів в адміністративному, фінансовому, цивільному, трудовому і кримінальному праві.

Тема 16. Суспільно-політичний лад на західноукраїнських землях в період австрійського панування.

Українські землі під владою Росії. Галичина, Буковина і Закарпаття в складі Австрійської імперії. Суспільно-політичне становище Галичини, Буковини та Закарпаття. Зміни в суспільно-політичному ладі і праві Галичини, Північної Буковини та Закарпаття.

Основні риси права. Цивільне право. Право власності. Зобов'язальне право. Спадкове право. Сімейно-шлюбне право. Кримінальне право. Поняття і види злочинів. Мета й система покарань. Основні риси судового процесу по цивільним і кримінальним справам.

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 4. ДЕРЖАВА І ПРАВО УКРАЇНИ НОВІТНЬОГО ПЕРІОДУ

Тема 17. Державно-політична криза 1916-1917 рр. в Росії та її вплив на суспільно-державний лад та право України.

Перемога Лютневої революції. Крах самодержавства. Виникнення двовладдя в країні. Початок створення в Україні нових політичних структур. Тимчасовий уряд та його органи в Україні. Організація в Україні Рад робітничих і солдатських депутатів. Міжнародна, аграрна, робітнича та національна політика Тимчасового уряду. Криза Тимчасового уряду. Кінець двовладдя. Всеросійська демократична нарада. Вибори до Установчих зборів в Україні. Законодавство Тимчасового уряду. Цивільне право. Правове регулювання аграрних відносин. Правове регулювання праці. Кримінальне законодавство.

Тема 18. Держава і право Української Народної Республіки за часів Центральної Ради.

Утворення Центральної Ради та еволюція її юридичного статусу. I та II універсали Центральної Ради. Державно-правові взаємовідносини Центральної Ради з Тимчасовим урядом. Утворення Української Народної Республіки. III-й Універсал Центральної Ради. Соціально-економічні перетворення. Формування українських Збройних сил. IV-й універсал Центральної Ради. Державний устрій та право УНР після Брест-Литовського миру. Організація Центральної Влади. Місцеві органи влади. Судові органи УНР першого періоду. Законодавча діяльність Центральної Ради. Конституція УНР від 29 квітня 1918 р. Припинення діяльності Центральної Ради і її помилки у державному будівництві.

Тема 19. Держава і право Української Держави гетьмана П. Скоропадського.

Гетьманська держава Павла Скоропадського. Переворот 29 квітня 1918 р. та утворення Української гетьманської держави. «Грамота до всього українського народу». «Закони про тимчасовий державний устрій України». Загальна характеристика внутрішньої і зовнішньої політики. П. Скоропадського. Державний устрій гетьманату. Судова система Української гетьманської держави. Законодавство Української гетьманської держави. Повстання проти гетьманського уряду.

Тема 20. Держава і право Української Народної Республіки у період Директорії. Держава і право Західноукраїнської Народної Республіки.

Українська Народна Республіка часів Директорії. Падіння гетьманського уряду. Створення Директорії. Декларація Директорії 28 грудня 1918 р. Трудовий конгрес. Резолюція конгресу про владу від 23 січня 1919 р. Протиріччя між членами Директорії. Державний лад та українське законодавство періоду Директорії УНР. Варшавський договір 22 квітня 1920 р. та закінчення періоду правління Директорії. Ризький договір 18 березня 1921 р.

Західноукраїнська Народна Республіка. Утворення ЗУНР на зборах у Львові 19 жовтня 1918 р. Вищі органи влади і управління ЗУНР. Міські органи влади. Законодавство ЗУНР. Договір ЗУНР з УНР і проголошення Акту соборності України 22 січня 1919 р. Паризька конференція та вирішення на ній «східно-галицького питання». Знищення української національної держави на західноукраїнських землях.

Тема 21. Утворення державно-правових інститутів української радянської держави та їх конституційне оформлення.

Боротьба за встановлення влади Рад в Україні після жовтневого перевороту у Петрограді. Перший Всеукраїнський з'їзд Рад, його постанови і рішення. Проголошення України Республікою Рад. Обрання з'їздом ЦВК. Утворення радянського уряду – Народного Секретаріату. Вищі і місцеві органи влади і управління. Створення системи правоохоронних органів. Надзвичайні органи радянської влади – революційні та військово-революційні комітети, революційні штаби. Радянське державне будівництво в Україні в умовах громадянської війни та військовими діями. Надзвичайні органи влади. Федеративні зв'язки радянських республік до укладення воєнно-політичного союзу. Воєнно-політичний союз

УСРР з РРФСР та іншими радянськими республіками. Декрет ВЦВК 1 червня 1919 р. «Про об'єднання Радянських соціалістичних республік: Росії, України, Литви, Латвії, Білорусії для боротьби із світовим імперіалізмом». Будівництво радянських Збройних сил. Судові органи УСРР. Всеукраїнська надзвичайна комісія для боротьби з контрреволюцією.

Введення нової економічної політики та її законодавче оформлення. Господарчий і дипломатичний союзи УРСР з РРФСР та іншими радянськими республіками. Україна і утворення СРСР. Прийняття Декларації і Договору про створення СРСР. Державно-правовий статус України за Конституцією СРСР 1924 р. Перебудова державного апарату УСРР згідно з умовами НЕПу і у зв'язку зі створенням СРСР. Вищі органи державної влади та управління. Всеукраїнський з'їзд Рад. Структура та компетенція ВУЦВК, його Президії та РНК УСРР. Українська економічна Рада. Постійне представництво УСРР при уряді СРСР. Наркомати УСРР. Місцеві органи влади і управління. Адміністративно-територіальна реформа. Ліквідація губерній і перехід на трьох ступеневу систему управління. Комітети незаможних селян. Перебудова судової системи. Організація державної прокуратури і адвокатури. Реорганізація ВУЧК. Ліквідація ревтрибуналів. Положення про судоустрій УСРР 1929 р. Національні аспекти в радянському державному будівництві. Утворення автономної Молдавської РСР. Українізація державного апарату УСРР.

Розвиток і кодифікація законодавства УСРР у 1922-1929 р. Причини кодифікації. Адміністративне законодавство. Адміністративний кодекс УСРР 1927 р. Цивільне право. Цивільний кодекс УСРР 1922 р. Декларація про основні майнові права, що визначаються в УСРР. Положення про трести 1923 і 1927 рр. Сімейно-шлюбне право. Кодекс законів про сім'ю, опіку, подружжя та акти громадянського стану УСРР 1926 р. Трудове право. Кодекс законів про працю УСРР 1922 р. Встановлення 7-годинного робочого дня і 5-денного робочого тижня (1927 р.). Постанова про зміцнення трудової дисципліни. Кодекс законів про народну освіту УСРР 1922 р. Земельне і колгоспне право. Земельний кодекс УСРР 1922 р. Закон про ліси УСРР 1923 р. Постанови «Про радянські господарства» і «Про колективні господарства». Організація і правові положення МТС. Кримінальне право. Кримінальний кодекс УСРР 1922 р., його зміни та доповнення у зв'язку з прийняттям союзних актів. Основні начала кримінального законодавства Союзу РСР і союзних республік 1924 р. «Положення про злочини державні» і «Положення про військові злочини» 1927 р. Процесуальне законодавство. Кримінально-процесуальний кодекс УСРР 1922 р., його зміни і доповнення 1927 р. Цивільно-процесуальний кодекс УСРР 1924 р., його зміни і доповнення 1929 р. Виправно-трудоий кодекс УСРР 1925 р.

Тема 22. Державний устрій і право України в умовах становлення тоталітарної системи.

Зміни в соціально-економічному та політичному ладі. Вплив індустріалізації та колективізації на соціальну та економічну структури українського суспільства. Зміни в розвитку політичної системи. Подальший процес формування адміністративно-командної системи управління. Обмеження прав і компетенції державних органів УСРР. Зміни в судових установах України. Зміна найменування вищих органів влади республіки в середині 30-х рр. Конституція УРСР 1937 р. Перебудова державного апарату УСРС на основі Конституції УРСР 1937 р.

Розвиток радянського законодавства. Цивільне право. Кредитна реформа 1930 р. Соціалістична власність. Сімейне право. Зміни і доповнення до Кодексу про сім'ю, опіку і акти громадянського стану УРСР і до «Положення про реєстрацію актів громадянського стану» 1935 і 1936 рр. Трудове право. Зміни і доповнення до Кодексу законів про працю УСРР, внесені постановою ВУЦВК і РНК УСРР 25 лютого 1931 р. Введення єдиних трудових книжок. Зміни в трудовому законодавстві, введені указом Президії Верховної Ради СРСР від 26 червня 1940 р. Колгоспне та земельне право. Примірні статuti сільськогосподарської артілі 1930 і 1935 рр. Кримінальне і кримінально-процесуальне право. Значне посилення суворості кримінальної репресії за посягання на засади соціалізму. Закон від 7 серпня 1932 р. «Про охорону майна державних підприємств, колгоспів та кооперації і

зміцнення суспільної (соціалістичної) власності». Постанова ЦВК СРСР від 8 червня 1934 р. «Про кримінальну відповідальність за зраду Батьківщини». Постанова від 1 грудня 1934 р. про боротьбу з терористичними актами.

Тема 23. Зміни в державній системі та праві Радянської України в роки Другої світової війни (1939-1945 рр.).

Приєднання Західної України, частини Бессарабії та Північної Буковини до складу УРСР. Перетворення Молдавської АРСР в союзну республіку в складі СРСР. Напад Німеччини на СРСР. Організація оборони країни. Окупаційний режим. Перебудова радянського державного апарату на воєнний лад. Державний Комітет Оборони СРСР та його уповноважені при органах державного управління УРСР. Перебудова місцевих органів державної влади і державного управління та їх діяльність в період війни. Реорганізація органів суду і прокуратури у зв'язку з введенням воєнного стану. Звільнення території УРСР від окупації. Возз'єднання Закарпаття з УРСР. Право України в період війни. Надзвичайне законодавство. Зміни в цивільно-правових відносинах. Житлове законодавство. Сімейне законодавство. Колгоспне і земельне законодавство. Кримінальне право. Кримінально-процесуальне право. Міжнародний і внутрішній стан УРСР після Другої світової війни. Відбудова народного господарства. Возз'єднання всіх українських земель в єдиній Українській державі. Зміни в суспільному ладі. Посилення тоталітаризму у внутрішній політиці. Державний лад. Ліквідація надзвичайних органів влади і управління, створених в період війни. Перші післявоєнні вибори вищих і місцевих органів влади. Перетворення РНК УРСР на Раду Міністрів УРСР.

Цивільне право. Сімейне право. Трудове право. Внесення змін та доповнень у Кримінальний кодекс УРСР.

Тема 24. Державно-правові інститути України в другій половині 1950-х – середині 1980-х рр.

Зовнішньополітичний та внутрішній стан країни. Перші ознаки десталінізації. Викриття культу особи. Початок процесу руйнування тоталітарного режиму. Економічні реформи. Перехід з галузевого принципу управління і будівництва на територіальний. Національно-державний устрій. Перехід Кримської області до складу УРСР. Розширення компетенції УРСР. Державний апарат. Вищі та місцеві органи влади і управління. Правоохоронні органи. Товариські суди. Народні дружини.

Кодифікація загальносоюзного законодавства. Основи законодавства Союзу РСР та союзних республік. Цивільне право. Трудове право. Колгоспне право. Кримінальне право. Кримінальне судочинство. Авторитарна командно-адміністративна система управління та її негативний вплив на суспільне політичне життя. Деформація у політико-управлінській сфері. Зміна децентралізованої системи управління промисловістю. Посилення силових методів управління та ідеологічного диктату, партійного апарату. Конституція УРСР 1978 р. Вищі і місцеві органи влади і управління. Правоохоронні органи. Основні риси законодавства. Продовження початої в 1950-х роках кодифікації радянського законодавства. Видання Зводу законів УРСР. Адміністративне законодавство. Цивільне господарське законодавство. Житлове законодавство. Сімейне законодавство. Трудове право. Природноресурсове право. Кримінальне та кримінально-процесуальне право. Підготовка і опублікування систематичних збірників законодавства.

Тема 25. Зміни в державному устрої та праві України в період реформ кінця 1980-х на початку 1990-х рр.

Соціально-економічна ситуація в країні. Зміни у зовнішній і внутрішній політиці. Програма перебудови організаційних структур, форм, стилю діяльності органів управління. Реформа державного апарату. Посилення суспільно-політичної активності населення республіки. Закон Верховної Ради УРСР від 27 жовтня 1989 р. «Про зміни і доповнення Конституції (Основного Закону) Української РСР». Демократизація виборчої системи. Розмежування повноважень між представницькими, виконавчими та судовими органами. Запровадження в Україні поста Президента. Зміни в законодавстві. Законодавчі акти, які

регулювали цивільно-правові відносини в Україні. Законодавство про підприємницьку діяльність. Трудове законодавство. Зміни і доповнення Конституції УРСР 1978 р.

Зміни в статусі УРСР як союзної республіки. Прийняття 16 липня 1990 р. «Декларації про державний суверенітет». Відміна назви республіки «УРСР».

Тема 26. Розпад СРСР та відродження незалежної держави – Україна.

Передумови відродження незалежної України в 1991 р. Акт проголошення незалежності 24 серпня 1991 р. та його схвалення на Всеукраїнському референдумі 1 грудня 1991 р. Розпад СРСР і угода про створення Співдружності незалежних держав. Принципи участі України у міждержавних об'єднаннях. Закон України «Про правонаступництво України» (12 вересня 1991 р.).

Тема 27. Особливості державно-правового розвитку України на сучасному етапі.

Подальша демократизація суспільно-політичного життя суверенної України. Громадські організації: партії, рухи, профспілки, товариства. Реформування системи центральних та місцевих органів державної влади та управління. Інститут президентства та його представників на місцях. Верховна Рада України. Кабінет Міністрів України. Органи місцевого самоврядування.

Основи виборчої системи. Референдум. Конституційний Суд України. Правосуддя. Прокуратора. Гуманізація прав суб'єктів у незалежній Україні. Декларація прав національностей України. Закон про національні меншини в Україні. Розробка та прийняття Конституції України 28 червня 1996 р. Структура, головні положення, оцінка. Державно-політичний розвиток України у 1996-2004 рр. «Помаранчева революція» 2004 р. Зміни до Основного закону. Причини, підготовка та проведення правової реформи в Україні. Реформування системи законодавства. Правова регламентація майнових відносин в умовах становлення ринкової економіки в Україні. Кодифікаційна діяльність в незалежній Україні. Концепція соціального забезпечення населення України.

Держава і право часів президентства В. Януковича. «Революція гідності», анексія Криму РФ, антитерористична операція на сході України. Зміни у законодавстві стосовно визначення статусу «учасника бойових дій» та «вимушених переселенців». Початок діяльності Антикорупційного бюро. Реформування структури правоохоронних органів та суддівської гілки.

Адаптація вітчизняного законодавства до вимог Європейського Союзу. Взаємини Україна – Європейський Союз та Україна – НАТО.

ТЕМИ ТА ЗАВДАННЯ ДО ЛЕКЦІЙ З ДИСЦИПЛІНИ

ЛЕКЦІЯ № 1. ЗАГАЛЬНІ ПИТАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА УКРАЇНИ».

План лекції

1. Предмет, методи, функції історії держави і права України.
2. Підходи до періодизації історії держави і права України.
3. Джерела та історіографія історії держави і права України.

Термінологічний словник: історіографія, історична школа права, пам'ятки права, суспільно-економічна формація, підходи до періодизації історії держави і права (формаційний, цивілізаційний, хронологічний, державницька та народницька періодизація).

Контрольні питання

1. Що вивчає дисципліна «Історія держави і права України»	
2. Як взаємодіє історія держави і права України з іншими юридичними науками	
3. Які Ви знаєте періодизації історії держави і права України?	
4. Який критерій лежить в основі формаційного підходу до періодизації історії держави та права України?	
5. Поясніть значення терміну «історіографія».	
6. Що означає поняття «історична школа права»?	
7. Поясніть значення поняття «суспільно-економічна формація»	
8. Які вітчизняні пам'ятки права Ви знаєте?	
9. Що не входить до предмету науки історії держави та права України?	
10. Які джерела вітчизняного права ви знаєте?	

Список рекомендованих джерел: [5, 7, 15]

ЛЕКЦІЯ № 2.
РАБОВЛАСНИЦЬКІ ДЕРЖАВНІ УТВОРЕННЯ І ПРАВО НА ТЕРИТОРІЇ
ПІВНІЧНОГО ПРИЧОРНОМОР'Я ТА ПРИАЗОВ'Я.

План лекції

1. Виникнення та суспільно-політичний лад Скіфської держави.
2. Грецькі міста-поліси Північного Причорномор'я: причини грецької колонізації, суспільний лад та особливості державного устрою.
3. Джерела та основні риси рабовласницької системи права на території Північного Причорномор'я та Приазов'я.

Термінологічний словник: аристократична республіка, архонт, військова демократія, деспотія, звичаєве право, казуїстичність права, номарх, охлократична республіка, плем'я, поліс, рід.

Контрольні питання

1. Назвіть хронологічні межі існування держави Таврика.	
2. Коли на території України з'явилися скіфські племена?	
3. Назвіть хронологічні межі існування Великої Скіфії.	
4. Назвіть головні племінні об'єднання скіфів на українських землях.	
5. Назвіть хронологічні межі існування Готського королівства.	
6. Яку державу вчені називають першою «імперією кочівників-скотарів»?	
7. Назвіть етапи грецької колонізації Північного Причорномор'я.	
8. Коли виник перший грецький поліс на території України?	
9. Поясніть значення термінів «демократія», «республіка», «монархія».	
10. Назвіть найвідоміші грецькі міста-поліси, які існували на українських землях.	

Список рекомендованих джерел: [14, 15, 30, 31]

**ЛЕКЦІЯ № 3.
ПРАВОВА СИСТЕМА КИЇВСЬКОЇ РУСІ.**

План лекції

1. Джерела права України-Русі.
2. Основні риси давньоруського права.
3. Судустрій та судочинство Київської Русі.

Термінологічний словник: акти державної влади, Еклога, звід, канонічне право, князівські устави, «Коротка правда», лице, Номоканон, поток і пограбування, «Розширена правда», «Руська правда», «Скорочена правда», суди божі.

Контрольні питання

1. Назвіть відомі джерела давньоруського права.	
2. Назвіть хронологічні межі існування Київської Русі.	
3. Поясніть суть терміну «гоніння сліду».	
4. Що означає поняття «канонічне право»?	
5. З чого складається просторова редакція «Руської правди»?	
6. Назвіть основні заходи розшукового характеру в давньоруському судочинстві	
7. Яких князів називали «світлими»?	
8. Перелічіть правові пам'ятки давньоруського періоду місцевого походження та запозичені. Які галузі права вони врегульовували?	
9. Розкрийте порядок досудового слідства в давньоруському праві.	
10. Назвіть найвідоміших «князів законотворців» періоду Київської Русі.	

Список рекомендованих джерел: [14, 21, 45, 86]

ЛЕКЦІЯ № 4.
ДЕРЖАВНИЙ ЛАД І ПРАВО НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ ПІД ВЛАДОЮ
ВЕЛИКОГО КНЯЗІВСТВА ЛИТОВСЬКОГО, ПОЛЬСЬКОГО КОРОЛІВСТВА ТА
РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ.

План лекції

1. Державний устрій українських земель у складі Великого князівства Литовського та Корони Польської.
2. Правова система українських земель в литовсько-польський період.
3. Магдебурзьке право в Україні.
4. Постанови сеймів Речі Посполитої відносно українського козацтва.

Термінологічний словник: бурмістр, возний, волока, зем'яни, каптур, каштелян, копа, копні зібрання, лавники, повітові сеймики, шляхта.

Контрольні питання

1. Назвіть хронологію входження українських земель до складу князівства Литовського та Польського Королівства.	
2. Назвіть головні положення «Генріхових артикулів» 1572 р.?	
3. Що означає термін «вальний сейм»?	
4. Поясніть значення термінів «каштелян», «староста», «воєвода»	
5. Коли на території України з'являється Магдебурзьке право?	
6. Поясніть значення термінів «війт», «бурмістр», «лава» та «рада».	
7. Коли на території України виникає «низове» та «реєстрове» козацтво?	
8. Назвіть головні положення «Судебнику Казимира» 1468 р.	
9. В яких роках з'явилися Статути Великого князівства Литовського?	
10. Що означає поняття козацьке «звичаєве право»?	

Список рекомендованих джерел: [7, 14, 96, 97].

ЛЕКЦІЯ № 5.
СУСПІЛЬНИЙ УСТРІЙ ТА ДЕРЖАВНО-ПРАВОВІ ІНСТИТУТИ
УКРАЇНИ-ГЕТЬМАНЩИНИ.

План лекції

1. Гадяцький трактат 1658 р. та інші угоди гетьманів козацької держави як альтернатива українсько-московського договору 1654 р.
2. Суспільний устрій України-Гетьманщини.
3. Посилення кріпосницького гніту наприкінці XVII – на початку XVIII ст.

Термінологічний словник: гетьманські універсали, екзакуція, козацьке право, лентвойт, магістрат, пленіпотент, система «попередніх прав», цехмістр, Чорна рада.

Контрольні питання

1. Назвіть головні положення Гадяцького трактату.	
2. Як змінювався юридичний статус українських земель за умовами Гадяцького договору?	
3. Які територіальні зміни передбачало Андрусівське перемир'я?	
4. Назвіть головні положення Вічного миру 1687 р.	
5. Що таке «рангові маєтності»?	
6. Назвіть головні функції магістрату.	
7. Назвіть головні функції Генеральної ради.	
8. Дайте визначення термінам «полковник» та «сотник».	
9. Які суди діяли на території України-Гетьманщини?	
10. Розкрийте суть понять «вотчинний», «магістратський» та «ратушний» суди.	

Список рекомендованих джерел: [1, 18, 21]

ЛЕКЦІЯ № 6.

АДМІНІСТРАТИВНО-ПОЛІТИЧНЕ СТАНОВИЩЕ УКРАЇНИ-ГЕТЬМАНЩИНИ У СКЛАДУ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ.

План лекції

1. Адміністративно-політичне становище України у складі Російської імперії. Обмеження козацької автономії.

2. Малоросійська колегія.

3. Створення губернських органів управління в Україні.

Термінологічний словник: Генеральна військова канцелярія, Генеральний уряд, земські, міські та підкоморські суди, курінні та міські отамани, Перша та Друга Малоросійські колегії, полковий уряд, ратуша, сотенні канцелярії, сотник.

Контрольні питання

1. Назвіть головні причини створення Першої та Другої Малоросійських колегій.	
2. Які функції поклалися на Малоросійську колегію?	
3. Коли в Україні був ліквідований інститут гетьманства?	
4. Поясніть суть поняття «наказний гетьман».	
5. В чому суть полково-сотенної системи?	
6. Назвіть головні причини судової реформи 1760-1763 рр.	
7. Визначить наслідки судової реформи 1760-1763 рр.	
8. Назвіть функції курінних отаманів.	
9. Поясніть суть терміну «губернія».	
10. Назвіть основні види покарань за здійснення кримінальних злочинів в Гетьманщині.	

Список рекомендованих джерел: [10, 14, 18, 91]

ЛЕКЦІЯ № 7.
БУРЖУАЗНІ РЕФОРМИ 60-70-Х РР. ХІХ СТ. В РОСІЙСЬКІЙ ІМПЕРІЇ ТА ЇХ ВПЛИВ
НА СУСПІЛЬНО-ДЕРЖАВНИЙ ЛАД УКРАЇНИ.

План лекції

1. Селянська реформа 1861 р. та зміни в суспільних відносинах.
2. Земська 1864 р. та міська 1870 р. реформи та особливості їх проведення в Україні.
3. Судова реформа 1864 р.

Термінологічний словник: безстановий суд, губернські та повітові земські збори, земські управи, змагальність процесу, міська дума, міська управа, презумпція невинуватості, прокурорський нагляд.

Контрольні питання

1. Назвіть головні причини буржуазних реформ 60-70-х рр. ХІХ ст.	
2. Що таке «волосний сход»?	
3. Як називалися виборчі члени міської думи чи земства?	
4. Назвіть функції земств.	
5. Поясніть суть куріальної виборчої системи.	
6. Хто такі «почесні мирові судді»?	
7. Які функції мав виконувати міський голова?	
8. Назвіть функції міської управи.	
9. Назвіть головні функції інституту присяжних засідателів	
10. Що означає термін «презумпція невинуватості»?	

Список рекомендованих джерел: [14, 15, 16, 59]

ЛЕКЦІЯ № 8.

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ ЛАД ТА ПРАВО УКРАЇНИ НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.

План лекції

1. Столипінська аграрна реформа 1906-1910 рр. та її юридичні акти і зміст.
2. Розвиток права у період революційних подій 1905-1907 рр.
3. Зміни в суспільно-політичному ладі та праві України в період Першої світової війни.

Термінологічний словник: адміністративне законодавство 1905-1906 рр., Кримінальне Уложення 1903 р., монополістичний капіталізм, національно-визвольна боротьба, Перша світова війна, Столипінська аграрна реформа.

Контрольні питання

1. Дайте визначення поняттю «пролетаріат».	
2. Назвіть причини проведення Столипінської аграрної реформи.	
3. Які правові акти «супроводжували» проведення Столипінської аграрної реформи?	
4. Визначить причини революції 1905 р.	
5. Назвіть головні положення Кримінального Уложення 1903 р.	
6. Яким чином змінилося адміністративне законодавство у 1905-1906 рр.?	
7. Назвіть хронологічні межі Першої світової війни.	
8. Назвіть вищий представницький орган Російської імперії.	
9. Назвіть головні пункти «Положення про Державну думу» 1906 р.	
10. Назвіть головні пункти «Положення про військово-польові суди» 1906 р.	

Список рекомендованих джерел: [5, 7, 15]

ЛЕКЦІЯ № 9.
ДЕРЖАВА І ПРАВО УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ ЗА ЧАСІВ
ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ.

План лекції

1. Державотворча діяльність Української Центральної Ради та її юридичний статус. I та II Універсали.

2. Утворення Української Народної Республіки та проголошення її незалежності: причини, наслідки та законодавче оформлення.

3. Конституція УНР від 29 квітня 1918 р.: основні положення.

Термінологічний словник: Брест-Литовський мирний договір, Генеральний Секретаріат, губернія, закон, законотворчий процес, Конституція УНР від 29 квітня 1918 р., президент, Українська Народна Республіка, універсал, Центральна Рада.

Контрольні питання

1. Коли була утворення Центральної Рада?	
2. Коли були підписані Універсали Центральної Ради?	
3. Які функції виконував Генеральний Секретаріат?	
4. На які губернії поширювалася юрисдикція Центральної Ради?	
5. З якими країнами УНР підписала Брест-Литовський мирний договір?	
6. Дайте визначення терміну «універсал».	
7. Які політичні партії мали більшість голосів в уряді Першої УНР?	
8. Назвіть головні функції Ради Народних Міністрів.	
9. Назвіть вищий судовий орган влади періоду Першої УНР.	
10. Кому за Конституцією УНР належала законодавча влада в країні?	

Список рекомендованих джерел: [5, 14, 33, 109]

ЛЕКЦІЯ № 10.
ДЕРЖАВА І ПРАВО УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ ГЕТЬМАНА
П. СКОРОПАДСЬКОГО.

План лекції

1. Загальна характеристика внутрішньої і зовнішньої політики. П. Скоропадського.
2. Державний устрій України періоду Гетьманату.
3. Законодавство Української гетьманської держави.

Термінологічний словник: виняткове судочинство, Гетьманат, Закон «Про верховне управління», Закон «Про спекуляцію», Закон «Про хлібну повинність», законодавча процедура, земельні комісії, Українська Держава.

Контрольні питання

1. Назвіть причини військового перевороту квітня 1918 р.	
2. Розкрийте зміст «Грамоти до всього українського народу»	
3. Назвіть основні функції Ради Міністрів Української держави.	
4. В чому полягала суть виняткового судочинства?	
5. Які покарання передбачав Закон «Про спекуляцію»?	
6. Назвіть функції тимчасових повітових та губернських земельно-ліквідаційних комісій.	
7. Яким чином відбувалися вибори до міських дум за часів Гетьманату?	
8. Назвіть найвищу судову інстанцію Української держави.	
9. Назвіть обов'язки Державної канцелярії.	
10. Визначить головні положення Закону «Про верховне управління державою на випадок смерті, тяжкої хвороби і перебування поза межами держави ясновельможного пана гетьмана всієї України».	

Список рекомендованих джерел: [8, 14, 35, 115]

ЛЕКЦІЯ № 11.

УТВОРЕННЯ ДЕРЖАВНО-ПРАВОВИХ ІНСТИТУТІВ УКРАЇНСЬКОЇ РАДЯНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ ТА ЇХ КОНСТИТУЦІЙНЕ ОФОРМЛЕННЯ.

План лекції

1. Встановлення радянської влади в Україні.
2. Основні положення Конституції УСРР 1919 р.
3. Правові засади входження України до складу СРСР.
4. Кодифікація права радянської України у 20-х рр. ХХ ст.
5. Конституція УСРР 1929 р.: основні положення.

Термінологічний словник:

Всеукраїнська надзвичайна комісія для боротьби з контрреволюцією, Всеукраїнський з'їзд Рад, Конституція 1919 р., Конституція 1929 р., Положення «Про судоустрій УСРР» 1929 р., ревтрибунали.

Контрольні питання

1. Що означає поняття «воєнний комунізм»?	
2. Які завдання покладали на Всеукраїнську надзвичайну комісію, створену в 1918 р.?	
3. Яку назву мала новостворена Українська радянська держава у 1917-1918 рр.?	
4. Який найвищий державний орган УСРР діяв між з'їздами Рад?	
5. Хто був позбавлений виборчих прав за Конституцією 1919 р.?	
6. Визначте правове становище УСРР у складі СРСР за Конституцією СРСР 1924 р.	
7. Назвіть центральні та місцеві органи влади УСРР за Конституцією 1929 р.	
8. Дайте визначення поняттю «контрреволюція».	
9. Назвіть причини кодифікації права радянської України у 20-ті рр. ХХ ст.	
10. Назвіть головні функції ревтрибуналів.	

Список рекомендованих джерел: [5, 14, 25, 40]

ЛЕКЦІЯ № 12. ДЕРЖАВНИЙ УСТРІЙ І ПРАВО УКРАЇНИ В УМОВАХ СТАНОВЛЕННЯ ТОТАЛІТАРНОЇ СИСТЕМИ.

План лекції

1. Вплив індустріалізації та колективізації на соціально-економічну структури українського суспільства.
2. Обмеження прав і компетенції державних органів УСРР.
3. Конституція УРСР 1937 р.
4. Розвиток радянського законодавства у 30-х рр. ХХ ст.

Термінологічний словник: автократія, адміністративно-командна система управління, диктатура, індустріалізація, колективізація, «колгоспне право», Конституція УРСР 1937 р., кредитна реформа 1930 р.

Контрольні питання

1. Дайте визначення поняттям «індустріалізація» та «колективізація».	
2. Розшифруйте аббревіатури «НКВС», «ОДПУ», «ГУДБ».	
3. В якому році на підставі постанови ЦВК та РНК УРСР було скасоване комерційне кредитування та вексельний обіг?	
4. Чому з 1931 р. була заборонена приватна торгівля?	
5. Поясніть суть терміну «націоналізація».	
6. Що передбачав перший Примірний статут сільськогосподарської артілі 1930 р.?	
7. Поясніть різницю між «трійками» та «двійками» (система НКВС).	
8. В якому році в СРСР були запроваджені єдині трудові книжки?	
9. Який закон ще називали законом «про п'ять колосків»?	
10. Які головні положення містила кредитна реформа 1930 р.?	

Список рекомендованих джерел: [5, 14, 16]

ЛЕКЦІЯ № 13.
ДЕРЖАВНО-ПРАВОВІ ІНСТИТУТИ УКРАЇНИ
В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ 1950-Х – СЕРЕДИНІ 1980-Х РР.

План лекції

1. Правове оформлення входження Закарпаття, Кримської області та міста Севастополя до складу УРСР.
2. Зміни у радянському праві у перші повоєнні роки.
3. Кодифікація права УРСР у 1960-х рр. Основні риси цивільного, сімейного, трудового та кримінального права.
4. Конституція УРСР 1978 р.

Термінологічний словник: деформація, кодифікація законодавства, командно-адміністративна система управління, Конституція УРСР 1978 р., народні дружини, товариські суди

Контрольні питання

1. Що передбачала операція «Вісла»?	
2. Як Ви розумієте визначення «управління господарством за територіальним принципом»?	
3. В якому році М.Хрущов проголосив «повну та остаточну перемогу соціалізму в СРСР»?	
4. Розкрийте суть Положення про прокурорський нагляд в СРСР від 24 травня 1955 р.	
5. В якому році Верховною Радою УРСР було затверджено Цивільний кодекс УРСР?	
6. В якому році в СРСР було прийнято закон про пенсії колгоспникам?	
7. В якому році був прийнятий Указ Президії Верховної Ради СРСР «Про відміну смертної кари»?	
8. З якого віку починалася кримінальна відповідальність за Кримінальним Кодексом УРСР 1960 р.?	
9. В якому році був прийнятий закон «Про адвокатуру»?	
10. Які головні положення містив Виправно-трудоий кодекс УРСР 1970 р.?	

Список рекомендованих джерел: [14, 19, 62]

ЛЕКЦІЯ № 14.
ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНО-ПРАВОВОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ НА
СУЧАСНОМУ ЕТАПІ.

План лекції

1. Основні тенденції сучасного державно-правового розвитку України.
2. Реформування системи центральних та місцевих органів державної влади та управління.
3. Структура Конституції України 1996 р. та подальші зміни до неї.
4. Державно-політичний та правовий розвиток України у 1996-2004 рр.
5. Державно-політичний та правовий розвиток України у 2004-2017 рр.

Термінологічний словник: Верховна Рада, гуманізація прав суб'єктів, Кабінет Міністрів, Конституція України 28 червня 1996 р., «Помаранчева революція», правосуддя, «Революція гідності».

Контрольні питання

1. Поясніть значення термінів «державний суверенітет» та «автономія».	
2. Охарактеризуйте зміст Конституційного договору 1995 р.	
3. Конституція України була прийнята?	
4. Найвищим судовим органом у системі судів загальної юрисдикції є?	
5. Назвіть структуру Конституції України.	
6. Як відображено принцип розподілу влад у Конституції України.	
7. Назвіть головні причини «Помаранчевої революції» 2004 р.	
8. У якому році було введено мораторій на виконання смертної кари?	
9. Назвіть головні повноваження Кабінету міністрів.	
10. Поясніть суть «права інтелектуальної власності»	

Список рекомендованих джерел: [14, 19, 20, 112]

ТЕМИ ТА ЗАВДАННЯ ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ З ДИСЦИПЛІНИ

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 1.

УТВОРЕННЯ ТА СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ УСТРІЙ КИЇВСЬКОЇ РУСІ (ДРУГА ПОЛОВИНА ІХ СТ. – ПОЧАТОК ХІІІ СТ.).

Перелік питань семінару

1. Утворення Давньоруської держави – Київської Русі (ІХ ст.).
2. Державний та суспільний устрій Київської Русі.
3. Центральні та місцеві органи влади та управління Давньоруської держави.

Теми рефератів до семінарського заняття

1. Договори Русі із Візантією (ІХ-ХІ ст.).
2. Правове положення соціальних груп населення Київської Русі.
3. Державотворча діяльність князя Володимира Великого.
4. Державотворча діяльність князя Ярослава Мудрого.
5. Судова система Київської Русі.

Заповніть таблицю (впишіть правильну відповідь):

1. Назвіть причини виникнення держави Київська Русь.	
2. Назвіть основні теорії виникнення Давньоруської держави.	
3. Визначте особливості розвитку феодалізму Київської Русі? Які спільні та відмінні риси з тогочасними державами Європи?	
4. Яке місце у давньоруській державній структурі займало общинне самоуправління?	
5. Назвіть головні владні інститути Київської Русі	
6. Назвіть систему судоустрою Київської держави.	
7. В чому суть двірсько-вотчинної системи управління?	
8. Які соціальні класи були притаманні Давньоруській державі?	
9. Назвіть основні джерела права Київської Русі	
10. Яку роль відіграло християнство у становленні державної системи Київської Русі.	

Література: [5, 13, 19]

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 2.
ДЕРЖАВНИЙ ЛАД І ПРАВО НА ТЕРИТОРІЇ ПІВДЕННО-ЗАХІДНОЇ РУСІ В
ПЕРІОД ПОЛІТИЧНОЇ РОЗДРОБЛЕНОСТІ.

Література: [4, 16, 67]

Перелік питань семінару

1. Розпад Київської Русі на окремі феодальні князівства.
2. Пам'ятки державності та права південно-руських князівств.
3. Загальна характеристика суспільно-політичного устрою та права князівств в період феодальної роздробленості.

Теми рефератів до семінарського заняття

1. Загальна характеристика періоду феодальної роздробленості Київської Русі.
2. Держава і право Русі періоду правління тріумвірату.
3. Держава і право Русі періоду дуумвірату.
4. Формування незалежних князівств у період феодальної роздробленості.
5. Князівські з'їзди та їх державно-правові рішення.

Заповніть таблицю (впишіть правильну відповідь):

1. Назвіть причини феодальної роздробленості Київської Русі.	
2. Поясніть суть процесу «осідання дружини на землю».	
3. Що означала система імунітетів на території Київської Русі?	
4. Назвіть найголовніші рішення князівського з'їзду в Любечі 1097 р.	
5. Назвіть найвідоміші правові пам'ятки права південно-руських князівств періоду феодальної усобиці.	
6. Назвіть князів, які здійснювали правління тріумвірату.	
7. На яку кількість князівств розпалася Русь після смерті князя Мстислава (1132 р.)?	
8. Поясніть суть державно-політичного статусу «велике князівство».	
9. Поясніть суть політичного статусу «удільне князівство».	
10. Які князі увійшли до правління дуумвірату?	

**СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 3.
ПОЯВА ЦЕНТРАЛІЗОВАНИХ ДЕРЖАВ У ПЕРІОД ПОДОЛАННЯ ФЕОДАЛЬНОЇ
РОЗДРОБЛЕНОСТІ.**

Література: [28, 38, 68]

Перелік питань семінару

1. Особливості державного устрою Галицько-Волинської держави.
2. Правова система Галицько-Волинського князівства.
3. Подолання феодальної роздробленості і виникнення централізованих держав.

Теми рефератів до семінарського заняття

1. Формування території та виникнення міст Галицько-Волинської держави впродовж IX-XIII ст.
2. Державотворча діяльність князя Романа Мстиславича.
3. Державотворча діяльність короля Данила Романовича.
4. Червона Русь за правління нащадків Данила Галицького.
5. Соціальний устрій Галицько-Волинської Русі.

Заповніть таблицю (впишіть правильну відповідь):

1. В якому році відбулося об'єднання Волинського та Галицького князівств?	
2. Проаналізуйте міжнародну політику Данила Галицького.	
3. Які б Ви навели доводи державного спадкоємства Галицько-Волинського князівства з Київською Руссю?	
4. Які спільні та відмінні риси Галицько-Волинського князівства з державним та суспільним устроєм Київської Русі?	
5. Розкрийте особливості запровадження Магдебурзького права у західноукраїнських містах.	
6. Назвіть органи влади й управління Галицько-Волинського князівства.	
7. Назвіть основні державні ознаки Галицько-Волинського князівства.	
8. Назвіть коронованих правителів Галицько-Волинської держави.	
9. Назвіть вектори міжнародних відносин Галицько-Волинського князівства.	
10. Назвіть найвідоміші пам'ятки західно-руського права	

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 4.
СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ ЛАД ТА ПРАВО УКРАЇНИ У ПЕРІОД
НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНОЇ ВІЙНИ СЕРЕДИНИ XVII СТ.

Література: [6, 22, 93]

Перелік питань семінару

1. Державотворча програма гетьмана Б. Хмельницького.
2. Формування Української держави, її політична форма.
3. Закріплення в органах військового управління адміністративно-політичних, фінансових, судових та поліцейських функцій.

Теми рефератів до семінарського заняття

1. Основні концепції (програми) створення національної державності у 1648-1658 рр.
2. Монархічні та олігархічні тенденції в управлінні гетьманською державою.
3. Злам польської державно-правової системи та виникнення козацької системи органів державного управління.
4. Зборівський та білоцерківський мирні договори: зміст та значення.
5. Державотворчі портери керманичів української буржуазної революції середини XVII ст.

Заповніть таблицю (впишіть правильну відповідь):

1. Назвіть головні вектори міжнародної політики Б. Хмельницького.	
2. Розкрийте зміст та дайте правову оцінку українсько-московському договору 1654 р.	
3. Назвіть організацію управління у Запорізькій Січі	
4. Яку систему мав судоустрій Запорозької Січі.	
5. Назвіть органи влади та управління в Українській козацько-гетьманській державі Б. Хмельницького.	
6. У чому суть принципу «де троє козаків, там двоє одного судять»?	
7. Чим були викликані козацькі повстання кінця XVI – початку XVII ст.?	
8. Який період називають часом «золотого спокою» у Речі Посполитій?	
9. Назвіть твори (романи, фільми та ін.), що описують даний історичний період.	
10. Чому національно-визвольну війну середини XVII ст. ще характеризують як українську буржуазну революцію?	

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 5.
ДЖЕРЕЛА КОДИФІКАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО ПРАВА ТА ЙОГО ОСНОВНІ РИСИ.

Література: [5, 14, 27, 98]

Перелік питань семінару

1. Джерела польсько-литовського походження.
2. Збірники магдебурзького права.
3. Конституція Пилипа Орлика 1710 р.

Теми рефератів до семінарського заняття

1. Гадяцька угода: мрії про нову Річ Посполиту – «колиску трьох народів».
2. Пакти та Конституції законів та вольностей Війська Запорозького 1710 р. – перша українська конституція чи договірні козацькі статті?
3. Збірник «Права, по которым судится малороссийский народ» (1743 р.).
4. «Суд и расправа в правах малороссийских» (1750-1758 рр.).
5. «Книга Статут и прочие права малороссийские» (1764 р.) та «Экстракт малороссийских прав» (1767 р.).

Заповніть таблицю (впишіть правильну відповідь):

1. Назвіть рік видання Третього Литовського статуту.	
2. Назвіть рік видання «Екстракту из указов, инструкций и учреждений».	
3. Який вплив мали українські державно-правові традиції на політико-правовий характер Великого князівства Литовського.	
4. Назвіть характерні риси організації управління у містах з Магдебурзьким правом.	
5. Назвіть головні правові акти, що діяли в українських землях Великого князівства Литовського, Королівства Польського та Речі Посполитої.	
6. Назвіть головні соціальні стани Великого князівства Литовського та Королівства Польського.	
7. Назвіть головні органи влади та управління Речі Посполитої.	
8. В якому році відбулося об'єднання Литви та Польщі в одну державу?	
9. Назвіть головні судові інституції Речі Посполитої.	
10. В якому році була оприлюднена Конституція П. Орлика.	

**СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 6.
СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ ЛАД ТА ПРАВО УКРАЇНИ
У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ СТ.**

Література: [5, 13, 19]

Перелік питань семінару

1. Суспільний устрій України та правовий статус соціальних станів.
2. Державний лад та адміністративно-територіальний поділ.
3. Основні риси права.

Теми рефератів до семінарського заняття

1. Декабристський рух в Україні. Питання держави і права у програмних документах декабристів.
2. Литовський статут редакції 1811 р.: зміст та значення.
3. «Зібрання Малоросійських прав» 1807 р.
4. «Звід законів Західних губерній» 1838 р.
5. Основні риси цивільного права першої половини ХІХ ст.

Заповніть таблицю (впишіть правильну відповідь):

1. Назвіть головні програмні документи декабристів	
2. Які губернії були утворені в Україні впродовж першої половини ХІХ ст.?	
3. Назвіть головні обов'язки генерал-губернаторів.	
4. Визначить функції комітету у справах західних губерній (1831-1848 рр.).	
5. Поясніть значення термінів «сільська розправа» та «волосна розправа».	
6. Розкрийте суть інвентарної реформи 1847-1848 рр. на Правобережній Україні.	
7. Розкрийте причини введення в дію на території України «Свода законів Российской империи» редакції 1842 р.	
8. Назвіть головні положення «Уложення о наказаниях уголовных и исправительных».	
9. Визначить відмінності соціально-правового статусу державних та кріпосних селян.	
10. Поясніть значення терміну «сільські обивателі».	

**СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 7.
ДЖЕРЕЛА ТА ОСНОВНІ РИСИ ПРАВА УКРАЇНИ
В ПЕРІОД ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ СТ.**

Література: [4, 14, 116]

Перелік питань семінару

1. Специфіка застосування загальноімперського законодавства в Україні.
2. Основні риси права.

Теми рефератів до семінарського заняття

1. Судові статути 1864 р.
2. Статут про покарання, що накладаються мировими суддями 1865 р.
3. Положення про заходи до охорони державного порядку та громадянського спокою від 14 серпня 1881 р.
4. Особливості цивільного права.
5. Уложення про покарання кримінальні та виправні 1885 р.

Заповніть таблицю (впишіть правильну відповідь):

1. Які відбулися зміни у судочинстві після проведення судової реформи 1864 р.?	
2. Назвіть головні нормативні акти, що з'явилися в Україні внаслідок проведення кодифікації в ХІХ ст.	
3. Поясніть суть «фабричного законодавства».	
4. Визначте головні тенденції розвитку кримінального права впродовж другої половини ХІХ ст.	
5. Вкажіть у хронологічній послідовності найважливіші буржуазні реформи другої половини ХІХ ст.	
6. Поясніть суть визначення «охорона інтересів прав наймача».	
7. Які характерні риси зобов'язального права притаманні другій половині ХІХ ст.?	
8. Назвіть головні положення «Статуту про покарання, що накладаються мировими суддями» 1865 р.	
9. Визначте головні особливості «Положення про заходи до охорони державного порядку та громадянського спокою» від 14 серпня 1881 р.	
10. Визначить специфіку застосування загальноімперського законодавства на території України.	

**СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 8.
СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ ЛАД НА ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ
В ПЕРІОД АВСТРІЙСЬКОГО ПАНУВАННЯ.**

Література: [13, 81, 103]

Перелік питань семінару

1. Державно-правовий розвиток Австрійської та Австро-Угорської імперії з кінця XVIII до початку XX ст.
2. Суспільно-політичний устрій західноукраїнських земель у період австрійського панування.
3. Право Австрії та Австро-Угорщини, особливості його застосування на українських землях.

Теми рефератів до семінарського заняття

1. Діяльність Головної Руської Ради.
2. Державницькі ідеї в програмах провідних західноукраїнських партій другої половини XIX ст.
3. Крайові конституції для Галичини: основні положення та значення.
4. Королівство Галичини та Лодомерії: особливості державно-правового розвитку.
5. Галицький цивільний кодекс 1811 р.

Заповніть таблицю (впишіть правильну відповідь):

1. Поясніть еволюцію правового становища українських земель у складі Австрійської імперії.	
2. Розкрийте діяльність Галицького крайового сейму та діяльність у ньому української фракції.	
3. Назвіть головні положення Кримінального кодексу Австро-Угорщини	
4. Розкрийте причини «трудової еміграції» західних українців продовж другої половини XIX ст.	
5. Визначте національний характер права, що було чинним на західноукраїнських землях під австрійською владою.	
6. Які зміни відбулися в соціально-економічному становищі селян західноукраїнських земель після видання цісарського патенту в 1782 р.?	
7. Лаву присяжних було запроваджено в ...?	
8. Який імперський кримінальний кодекс вперше передбачав поділ злочинних діянь на кримінальні злочини та поліцейські проступки.	
9. Які органи самоврядування були утворені на західноукраїнських землях впродовж 60-х рр. XIX ст.?	
10. Поясніть значення термінів «мандатори» та «жупи».	

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 9.
ДЕРЖАВНО-ПОЛІТИЧНА КРИЗА 1916-1917 РР. В РОСІЇ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА
СУСПІЛЬНО-ДЕРЖАВНИЙ ЛАД ТА ПРАВО УКРАЇНИ.

Література: [5, 14, 18]

Перелік питань семінару

1. Тимчасовий уряд та його органи в Україні.
2. Вибори до Установчих зборів в Україні.
3. Законодавство Тимчасового уряду.

Теми рефератів до семінарського заняття

1. Лютнева революція в та її значення.
2. Міжнародна, аграрна, робітничка та національна політика Тимчасового уряду.
3. Тимчасовий уряд та його органи в Україні.
4. Законодавство Тимчасового уряду.
5. Розвиток цивільного права у період Тимчасового уряду.

Заповніть таблицю (впишіть правильну відповідь):

1. Назвіть причини Лютневої революції.	
2. Коли був обраний Тимчасовий уряд?	
3. Яка партія зайняла найміцніші позиції в Тимчасовому уряді?	
4. Визначить ідеологічну суть партії «кадетів».	
5. Які органи державної влади в Україні представляли Тимчасовий уряд?	
6. Назвіть головні положення «Законопроекту та загальних заходів по врегулюванню господарського життя».	
7. Яким чином Тимчасовий уряд планував вирішити «земельне питання»?	
8. Коли був скасований департамент поліції?	
9. Поясніть суть терміну «Установчі збори».	
10. Як Тимчасовий уряд планував вирішити «національне питання»?	

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 10.
ДЕРЖАВА І ПРАВО УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ У ПЕРІОД
ДИРЕКТОРІЇ. ДЕРЖАВА І ПРАВО ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ
РЕСПУБЛІКИ.

Література: [14, 33, 53, 72]

Перелік питань семінару

1. Українська Народна Республіка часів Директорії.
2. Державний устрій Західноукраїнської Народної Республіки.
3. Законотворча діяльність в Західноукраїнській Народній Республіці.
4. Акт Злуки 22 січня 1919 р.

Теми рефератів до семінарського заняття

1. Правоохоронна система Західноукраїнської Народної Республіки
2. Законотворча діяльність уряду Директорії УНР.
3. Організація та діяльність Міністерства закордонних справ УНР.
4. «Листопадовий зрив» та перебіг українсько-польської війни 1918-1919 рр.
5. Універсал Директорії Української Народної Республіки про злуку із Західноукраїнською Народною Республікою.

Заповніть таблицю (впишіть правильну відповідь):

1. Які підходи визначились у діяльності Центральної Ради і Директорії щодо побудови УНР?	
2. Дайте відповідь: чи можна вважати УНР часів Директорії спадкоємицею УНР доби Центральної Ради?	
3. Розкрийте політико-правовий зміст проголошення ЗУНР.	
4. Які підходи визначились у діяльності УНРади щодо побудови ЗУНР?	
5. Охарактеризуйте конституційне законодавство ЗУНР.	
6. Яким чином планувалося вирішити «земельне питання» в ЗУНР?	
7. Назвіть найголовніші законодавчі акти Директорії УНР.	
8. Чому на західноукраїнських землях процес формування усіх ланок державного механізму проходив (на відміну від УНР) значно швидше?	
9. Який статус мали західноукраїнські землі у складі УНР після Акту Злуки?	
10. Назвіть найголовніші законодавчі акти Директорії ЗУНР.	

**СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 11.
ДЕРЖАВНИЙ УСТРІЙ І ПРАВО УРСР В 1930-Х РР.**

Література: [9, 14, 25, 85]

Перелік питань семінару

1. Характерні риси цивільного права.
2. Сімейне та трудове законодавство.
3. Розвиток земельного права.
4. Кримінальне та кримінально-процесуальне право.

Теми рефератів до семінарського заняття

1. Конституція 1937 р.
2. Кредитна реформа 1930 р.
3. Розвиток трудового законодавства впродовж 1930-х рр.
4. Закон від 7 серпня 1932 р. «Про охорону майна держаних підприємств, колгоспів та кооперації і зміцнення суспільної (соціалістичної) власності»: зміст та значення.
5. Постанова ЦВК СРСР від 8 червня 1934 р. «Про кримінальну відповідальність за зраду Батьківщини»: зміст та значення.

Заповніть таблицю (впишіть правильну відповідь):

1. У чому суть принципу безпосередньої демократії, закріпленого Конституцією УРСР 1937 р.?	
2. Поясніть причини процесу централізації судової системи в СРСР у 1930-х рр.	
3. В якому році був виданий Закон «Про судоустрій СРСР, союзних і автономних республік»?	
4. В якому році був створений Народний комісаріат юстиції СРСР?	
5. Поясніть чому в грудні 1930 р. був ліквідований Наркомат внутрішніх справ УСРР.	
6. Коли відбулося створення НКВС СРСР?	
7. Поясніть суть «принципу колективної відповідальності у кримінальному праві».	
8. Які державні злочини вважалися особливо небезпечними?	
9. Коротко охарактеризуйте інститути та норми радянського сімейного права.	
10. З'ясуйте, які служби були покликані допомагати засудженим, що відбували покарання, а також звільненим із місць позбавлення волі.	

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 12.
ЗМІНИ В ДЕРЖАВНІЙ СИСТЕМІ ТА ПРАВИ РАДЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ В РОКИ
ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ (1939-1945 РР.).

Література: [5, 14, 75, 92]

Перелік питань семінару

1. Політико-правове становище Західної України у складі Польщі, Румунії та Чехословаччини.
2. Окупаційний режим в Україні в роки Другої світової війни.
3. Зміни у державному апараті СРСР під час війни.
4. Система права в умовах воєнного стану.

Теми рефератів до семінарського заняття

1. Угорський окупаційний режим на території Закарпаття.
2. Політика «пацифікації» на території Західної України.
3. Діяльність радянських правоохоронних органів в умовах воєнного часу.
4. Акт відновлення Української держави від 30 червня 1941 р.
5. Цивільне законодавство СРСР в роки війни.

Заповніть таблицю (впишіть правильну відповідь):

1. Які органи влади були запроваджені на новоприєднаних до УРСР землях?	
2. Чи існувала перспектива створення незалежної Української держави на початку війни?	
3. На які окупаційні зони поділялася територія України в роки Другої світової війни?	
4. Яким чином здійснювалася перебудова державного механізму України у роки війни?	
5. Які зміни були внесені до трудового та цивільного законодавства СРСР у роки війни?	
6. Який характер мала акція СРСР на західноукраїнських землях у вересні 1939 р. та на території Бессарабії та Північної Буковини у червні 1940 р.?	
7. Назвіть головні положення Указу Президії Верховної Ради СРСР «Про воєнний стан» від 22 червня 1941 р.	
8. З'ясуйте, які зміни в діяльності прокурорських органів відбулися із запровадженням воєнного стану на території України.	
9. Розкрийте спрямованість та особливості діяльності прокурорських органів на визволених від німецьких окупантів територіях.	
10. Визначте основні функції органів держбезпеки та НКВС в роки війни	

**СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 13.
ЗМІНИ В ДЕРЖАВНОМУ УСТРОЇ ТА ПРАВІ УКРАЇНИ В ПЕРІОД РЕФОРМ КІНЦЯ
1980-Х НА ПОЧАТКУ 1990-Х РР.**

Література: [1, 14, 46, 47]

Перелік питань семінару

1. Реформа державного апарату та посилення суспільно-політичної активності населення України.
2. Демократизація виборчої системи.
3. Зміни і доповнення Конституції УРСР 1978 р.
4. «Декларація про державний суверенітет» від 16 липня 1990 р.

Теми рефератів до семінарського заняття

1. Друга кодифікація радянського права 60-80-х рр. ХХ ст.
2. Розвиток цивільно-правових відносин впродовж 1980-х рр.
3. Верховна Рада Української РСР: функції та повноваження.
4. Рада Міністрів Української РСР: функції та повноваження.
5. Права людини в Україні та дисидентський рух.

Заповніть таблицю (впишіть правильну відповідь):

1. Назвіть повноваження Комітету конституційного нагляду СРСР.	
2. Охарактеризуйте Закон СРСР від 6.03.1990 р. «Про власність в СРСР».	
3. Визначить основні принципи економічної самостійної України, згідно закону від 3.08.1990 р. «Про економічну самостійність УРСР».	
4. Назвіть напрямки реформування зміни трудового законодавства України наприкінці 1950-х рр.	
5. Назвіть головні положення Закону СРСР від 26.04.1990 р. «Про розмежування повноважень між СРСР і суб'єктами федерації».	
6. Назвіть в чому полягала мета проголошеного правлячою верхівкою на чолі з М. Горбачовим курсу «на – перебудову».	
7. Як відбувався перехід влади від партійної номенклатури до державних органів, що обиралися парламентським шляхом?	
8. Розкрийте значення запровадження інституту президентства в СРСР.	
9. Коли була прийнята Декларація про державний суверенітет України?	
10. Які зміни у кримінальному законодавстві спричинило реформування СРСР?	

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 14.
РОЗПАД СРСР ТА ВІДРОДЖЕННЯ НЕЗАЛЕЖНОЇ ДЕРЖАВИ – УКРАЇНА.

Література: [13, 19, 47, 112]

Перелік питань семінару

1. Акт проголошення незалежності 24 серпня 1991 р.
2. Розпад СРСР і угода про створення Співдружності незалежних держав.
3. Закон України «Про правонаступництво України» від 12 вересня 1991 р.

Теми рефератів до семінарського заняття

1. Спроба державного перевороту у СРСР (ДКНС).
2. Президенти України в екзилі.
3. Становлення національних державних інституцій в Україні новітньої доби.
4. Правонаступництво України як складова міжнародного права.
5. Всеукраїнський референдум 1991 р. та його значення.

Заповніть таблицю (впишіть правильну відповідь):

1. Хто був останнім Президентом УНР в екзилі?	
2. Поясніть суть терміну «правонаступництво».	
3. Назвіть причини, які завадили спробі державного перевороту 19 серпня 1991 р.	
4. Коли синьо-жовтий прапор отримав статус державної символіки України?	
5. Коли Верховна Рада затвердила тризуб як малий герб України?	
6. Охарактеризуйте головні положення Біловезької угоди.	
7. Які країни колишнього СРСР не увійшли до складу СНД?	
8. Коли М. Горбачов склав свої повноваження Президента СРСР?	
9. Поясніть суть статті 6 Закону України «Про правонаступництво України» від 12 вересня 1991 р.	
10. Назвіть головні положення Постанови Верховної Ради України «Про військові формування на Україні» від 24 серпня 1991 р.	

**СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 15.
ДЕРЖАВА І ПРАВО СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ.**

Література: [8, 14, 65, 110]

Перелік питань семінару

1. Кодифікаційна діяльність в незалежній Україні.
2. Розвиток виборчої системи сучасної України.
3. Адаптація вітчизняного законодавства до вимог Європейського Союзу.
4. Зміни у законодавстві стосовно визначення статусу «учасника бойових дій» та «вимушених переселенців».

Теми рефератів до семінарського заняття

1. Європейська політика сусідства та Україна.
2. Безвізовий режим України та Європейського Союзу: позитивні та негативні сторони діалогу.
3. Співробітництво між Україною та Європейським союзом у сфері юстиції, свободи та безпеки.
4. «Гібридна війна» як тип військового конфлікту.
5. Законодавча база стосовно внутрішньо переміщених осіб в Україні.

Заповніть таблицю (впишіть правильну відповідь):

1. Назвіть етапи конституційного процесу в Україні у 1990-ті роки.	
2. Поясніть причини «помаранчевої» революції	
3. Назвіть головні етапи кодифікації українського законодавства новітнього періоду (з 1991 р.)	
4. Дайте визначення терміну «державний суверенітет».	
5. В якому році був укладений Конституційний договір між Президентом та Верховною Радою?	
6. В якому році було відкрито представництво Європейської Комісії в Україні?	
7. Поясніть суть визначення «група опору» прийняття України до Європейського Союзу.	
8. Поясніть суть терміну «державний тероризм».	
9. Кого, згідно діючого закону, відносять до учасників бойових дій?	
10. Поясніть суть терміну «учасник бойових дій».	

ТЕМИ ТА ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ ДИСЦИПЛІНИ

ТЕМА 1.

ЗАРОДЖЕННЯ ТА СТАНОВЛЕННЯ ВІТЧИЗНЯНОЇ ІСТОРІЇ ДЕРЖАВИ І ПРАВА.

Питання для самостійної роботи

1. Питання історії держави і права України в працях українських, польських та інших істориків XVIII-XIX ст.

2. Історична школа права та зародження вітчизняної історико-юридичної науки.

3. Історико-юридична наука в радянський період.

4. Сучасний етап історико-правових досліджень.

Література: [5, 7, 52]

Заповніть таблицю (впишіть правильну відповідь):

1. Охарактеризуйте донауковий період історіографії державно-правового розвитку України.	
2. Науковий погляд на розвиток історіографії української держави і права припадає на... . Закінчіть речення. Які праці даного періоду вам відомі і хто їх автори?	
3. У чому полягали особливості вивчення державно-правового розвитку України в радянський період?	
4. Охарактеризуйте сучасний період розвитку «Історії держави і права України».	
5. Який критерій лежить в основі формаційного підходу до періодизації історії держави та права України?	
6. Які видатні юристи працювали в Чернівецькому, Львівському, Новоросійському, Харківському та Київському університетах?	
7. В якому навчальному закладі сформувалася Київська історична школа права?	
8. Визначте коло наукових інтересів академіка М. Слабченка.	
9. Поясніть значення терміну «історична школа права»	
10. Хто займався науковим вивченням понять «західноруське» та «малоруське» право?	

ТЕМА 2.
РАБОВЛАСНИЦЬКІ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВО НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ У ДАВНІ ЧАСИ.

Питання для самостійної роботи

1. Становлення класового суспільства на території України.
2. Виникнення, розвиток Боспорського царства.
3. Монархія та республіка – політичні форми перших держав на території України.

Література: [30, 31, 32]

Заповніть таблицю (впишіть правильну відповідь):

1. Назвіть причини, які стимулювали формування класового суспільства.	
2. Розкрийте суть понять «республіка» та «монархія».	
3. Який час прийнято вважати заснуванням Боспорського царства?	
4. Назвіть головні причини повстання Савмака	
5. Кому належала верховна влада у Боспорському царстві?	
6. Коли Боспорське царство опинилося під впливом Риму?	
7. Поясніть чому володарі Боспорського царства титулувалися «друг кесаря та друг римлян»?	
8. Назвіть головні джерела права Боспорської держави.	
9. Розвиток якої галузі права в Боспорській державі стимулювали товарне виробництво, жвава внутрішня та зовнішня торгівля?	
10. Назвіть функції судового виконавця у Боспорському царстві.	

ТЕМА 3.
РОЗВИТОК ДЕРЖАВИ І ПРАВА КИЇВСЬКОЇ РУСІ В ПРОДОВЖ ДРУГОЇ
ПОЛОВИНИ ІХ СТ. – НА ПОЧАТКУ ХІІІ СТ.).

Питання для самостійної роботи

1. Процес оформлення публічної влади та становлення принципів військової демократії.
2. Теорії виникнення Давньоруської держави.
3. Церковна організація і юрисдикція.

Література: [21, 45, 86]

Заповніть таблицю (впишіть правильну відповідь):

1. Поясніть значення поняття «військова демократія».	
2. Яку роль відіграв торговий шлях «із варяг у греки» у становленні Київської феодальної держави?	
3. Назвіть головні теорії виникнення Давньоруської держави.	
4. Поясніть суть «норманської» та «антинорманської» теорії виникнення Русі.	
5. В чому суть хозарської теорії виникнення Київської Русі?	
6. Хто був засновником «кельтської» теорії походження Русі?	
7. Назвіть головні етапи хрещення Русі.	
8. Поясніть значення термінів «патріарх» та «митрополит».	
9. Поясніть суть поняття «канонічне право».	
10. Яку роль відіграло християнство у формуванні державного організму Київської Русі?	

**ТЕМА 4.
ПРАВО КИЇВСЬКОЇ РУСІ.**

Питання для самостійної роботи

1. Загальні тенденції розвитку давньоруського права.
2. Поняття та види злочинів.
3. Мета та система покарань.

Література: [21, 42, 86]

Заповніть таблицю (впишіть правильну відповідь):

1. Поясніть, що означає вираз «казуїстичний характер звичаєвого права»?	
2. Які функції виконували копні суди?	
3. Назвіть роки підписання найважливіших договорів між Руссю та Візантійською імперією.	
4. Що означає термін «варварські правди»?	
5. Коли на території Київської Русі з'являється князівське законодавство?	
6. Назвіть головні джерела права Київської Русі.	
7. Що означає вбивство здійснене «в пиру»?	
8. Які майнові злочини були «прописані» в Руські правді?	
9. Назвіть види покарань на території Київської Русі.	
10. Які редакції Руської правди Ви знаєте?	

ТЕМА 5.
ДЕРЖАВА І ПРАВО ДАВНЬОРУСЬКОЇ ДЕРЖАВИ У ПЕРІОД ПОЛІТИЧНОЇ РОЗДРОБЛЕНОСТІ.

Питання для самостійної роботи

1. Місце феодальної роздробленості у розвитку феодального способу виробництва.
2. Боротьба східнослов'янських племен проти монголо-татар.
3. Золота Орда як воєнно-феодальна монархія та її відносини з південно-руськими князівствами.

Література: [5, 67, 88]

Заповніть таблицю (впишіть правильну відповідь):

1. Що означає термін «децентралізація»?	
2. Назвіть причини феодальної роздробленості Русі.	
3. Що означає поняття «феодальний спосіб виробництва»?	
4. Що означає термін «вотчина»?	
5. Що означає термін «ярлик»?	
6. Назвіть функції курултаю.	
7. Яку роль відігравали дивани як органи управління?	
8. Яку роль на Русі відігравали ханські баскаки?	
9. Хто з дослідників історії феодальної Київської держави відзначав наступне «Русь була відкинута назад на кілька століть, і в ті століття, коли цехова промисловість Заходу переходила до епохи первісного нагромадження капіталу, руська реміснича промисловість повинна була вдруге проходити частину того історичного шляху, який був пройдений до Батия»?	
10. Назвіть головні наслідки золотоординського іґа для подальшого розвитку українських земель.	

ТЕМА 6.
ДЕРЖАВА ТА ПРАВО ГАЛИЦЬКО-ВОЛИНСЬКОЇ РУСІ.

Питання для самостійної роботи

1. Галицько-Волинська земля – центр об'єднання земель Південно-Західної Русі.
2. Церковна організація та юрисдикція.
3. Правові пам'ятки Галицько-Волинської держави.
4. Соціально-економічні та політичні передумови подолання феодальної роздробленості на території України.

Література: [28, 38, 68]

Заповніть таблицю (впишіть правильну відповідь):

1. Назвіть найвідоміші пам'ятки права Галицько-Волинської держави.	
2. Який документ регламентував правове становище іноземних купців на території Галицько-Волинського князівства?»?	
3. Яке українське місто першим отримало Магдебурзьке право?	
4. Чи можна вважати Галицько-Волинську державу «спадкоємицею» Київської Русі?	
5. В якому році Константинопольський патріарх визнав існування окремої Галицької митрополії?	
6. Назвіть найчисельніший соціальний стан Галицько-Волинської держави.	
7. Які єпископії існували на території Галицько-Волинської держави?	
8. Кого називали «ліпшими мужами»?	
9. Назвіть головні функції «печатника».	
10. У якому році перестала існувати єдина Галицько-Волинська держава?	

ТЕМА 7.
УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ ПІД ВЛАДОЮ РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ.

Питання для самостійної роботи

1. Політико-правова організація Запорізької Січі. Реєстрові козаки.
2. Люблінська унії 1569 р. та її державно-політичні наслідки для України.
3. Тенденції розвитку канонічного (церковного) права.

Література: [5, 14, 27, 39]

Заповніть таблицю (впишіть правильну відповідь):

1. Що означає термін «паланка»?	
2. Поясніть значення термінів «зимівник» та «слобода»	
3. Поясніть чому Запорозьку Січ часто називають «демократичною республікою».	
4. Які привілеї мало реєстрове козацтво?	
5. Назвіть головні положення «Ординації Війська Запорозького реєстрового».	
6. Назвіть головні положення Люблінської унії 1569 р.	
7. Які злочини судова система козацтва трактувала як майнові?	
8. Назвіть, які військові злочини вважалися найтяжчими.	
9. Назвіть головні положення Берестейської церковної унії.	
10. Поясніть чому наприкінці XVI ст. відбувається активний занепад позицій православ'я на українських землях.	

ТЕМА 8.
ДЕРЖАВА І ПРАВО УКРАЇНИ У УМОВАХ ВИЗВОЛЬНОЇ ВІЙНИ СЕРЕДИНИ XVII СТ.

Питання для самостійної роботи

1. Війна 1648-1657 рр. та її наслідки для українських земель.
2. Союз України з Московською державою та його юридичне оформлення.
3. Правовий статус Української держави у складі Московського царства згідно з Березневими статтями 1654 р. та царськими жалуваними грамотами від 27 березня та 12 квітня 1654 р.

Література: [1, 18, 22]

Заповніть таблицю (впишіть правильну відповідь):

1. Назвіть головні міжнародні документи підписані козацтвом в роки війни 1648-1657 рр.	
2. Чому Б. Хмельницький пішов на укладання військово-політичного союзу з Московським царством?	
3. Назвіть головні рішення Земського собору 1653 р.	
4. Дайте визначення терміну «протекторат».	
5. Назвіть головні положення «Березневих статей» 1654 р.	
6. Що означає поняття «елекційний сейм»?	
7. Як дослідники історії права України оцінювали (ють) характер «Березневих статей» 1654 р.	
8. Що означає визначення «персональна унія»?	
9. Чому частина українського духовенства на чолі з митрополитом С. Косовим відмовилась присягати на вірність московському царю в січні 1654 р.?	
10. Чому частина українського козацтва відмовилась присягати на вірність московському царю в січні 1654 р.?	

ТЕМА 9.

ДЕРЖАВНО-ПОЛІТИЧНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ-ГЕТЬМАНЩИНИ.

Питання для самостійної роботи

1. Соціально-економічний розвиток та політичне становище українських земель у складі Московської держави, Речі Посполитої та під владою татаро-турецьких та угорських феодалів.

2. Період «Руїни» на Україні та його наслідки.

3. Закріпачення південноукраїнського селянства в 1796 р.

Література: [1, 18, 22]

Заповніть таблицю (впишіть правильну відповідь):

1. Хто із українських істориків запровадив назву «Руїна»?	
2. Визначить головні причини «Руїни» в історії України.	
3. Назвіть головні положення Слободищенського трактату та Андрусівського перемир'я.	
4. В чому полягає різниця старшинського володіння землею «приватно-спадкова» та «тимчасово-умовна»?	
5. Хто такі посполиті?	
6. В яком році гетьман І. Мазепа запровадив дводенну панщину для українських селян?	
7. Що таке «показанщина»?	
8. Що проголосив універсал гетьмана І. Скоропадського 1721 р.?	
9. Що проголосив універсал гетьмана К. Розумовського 1760 р.?	
10. Поясніть різницю у правовому становищі «державних» та «кріпосних» селян.	

ТЕМА 10.
РЕФОРМИ АДМІНІСТРАТИВНОГО УСТРОЮ ГЕТЬМАНЩИНИ У СКЛАДУ
РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ.

Питання для самостійної роботи

1. Утворення Київської губернії.
2. Утворення Слобідської та Новоросійської губерній.
3. Створення Малоросійської губернії.

Література: [10, 18, 91]

Заповніть таблицю (впишіть правильну відповідь):

1. Поясніть суть терміну «намісництво».	
2. Скільки губерній існувало в Україні на початок ХІХ ст.?	
3. В якому році було засновано Київське генерал-губернаторство?	
4. Назвіть головні функції губернатора.	
5. Назвіть головні функції дворянських зборів.	
6. В якому році була створена Новоросійська губернія?	
7. Що таке «Нова Сербія» і де вона розташовувалася?	
8. Поясніть суть поняття «Українська лінія».	
9. Назвіть функції Генерального Малоросійського суду.	
10. В якому році було ліквідовано Малоросійське генерал-губернаторство?	

**ТЕМА 11.
КОДИФІКАЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО ПРАВА ТА ЙОГО РИСИ
ВПРОДОВЖ XVII-XVIII СТ.**

Питання для самостійної роботи

1. Норми звичаєвого права.
2. Договірні статті та нормативні акти.
3. Гетьманські універсали.
4. Кодифікація феодального права в Україні.

Література: [22, 44, 91]

Заповніть таблицю (впишіть правильну відповідь):

1. Поясніть суть поняття «кодіфікація права»	
2. Хто такі приватні кодифікатори?	
3. Поясніть суть терміну «універсал»	
4. Назвіть положення «Решительних пунктів» (1728 р.).	
5. Які нормативно-правові документи врегульовували поземельні відносини в Україні XVII-XVIII ст.?	
6. Поясніть суть визначення «приватноправовий характер» кримінального права.	
7. Поясніть суть поняття «замах на злочин» та «пом'якшувальні обставини злочину».	
8. В якому році був складений «Суд і розправа в правах малоросійських»?	
9. Назвіть головні положення «Екстракту малоросійських прав».	
10. Охарактеризуйте державотворчу діяльність гетьмана К. Розумовського.	

ТЕМА 12.

СУСПІЛЬНА ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ПРАВО УКРАЇНИ У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ СТ.

Питання для самостійної роботи

1. Остаточне закріпачення всіх категорій українського селянства.
2. Литовський статут редакції 1811 р.: головні положення та наслідки.
3. Судовий процес у цивільних та кримінальних справах.

Література: [4, 13, 17]

Заповніть таблицю (впишіть правильну відповідь):

1. В якому році був закінчений збірник «Звід місцевих законів західних губерній»?	
2. На які українські губернії мало поширювати свою чинність «Зібрання малоросійських прав» 1807 р.?	
3. Дайте власну оцінку кодифікаційної діяльності М. Сперанського.	
4. У якому році спеціальним указом на правобережні та лівобережні губернії були поширені загальноімперські кримінальні норми про покарання за подвійне шинкарство?	
5. В якому році в усіх магістратських та ратушних містах України було ліквідовано магдебурзьке право?	
6. В якому році у Києві було скасовано магдебурзьке право?	
7. В якому році у Петербурзі було видано «Ручной словарь, или краткое содержание польских и литовских законов, служащих руководством в судебных тяжбах всякого рода, собранных для употребления в присутственных местах и для пользы частных обывателей коронных и литовских провинций»?	
8. Норми якого права містив Литовський статут російської редакції 1811 р.?	
9. В якому році був виданий «Сільський судовий устав»?	
10. Яку роль відіграв граф П. Завадський в роботі української кодифікаційної комісії?	

ТЕМА 13.

РЕФОРМИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ XIX СТ. ТА ЇХ ВПЛИВ НА УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ.

Питання для самостійної роботи

1. Суспільний лад в Україні після селянської реформи 1861 р.
2. Розвиток системи органів управління в Україні.
3. Військові реформи 1864-1874 рр.

Література: [5, 42, 59]

Заповніть таблицю (впишіть правильну відповідь):

1. Що таке «інвентарні правила»?	
2. Поясніть суть терміну «панщина».	
3. Чи змінилося правове становище селян після реформи 1861 р.?	
4. Назвіть головні функції інституту мирових посередників.	
5. Хто розробляв проект земської реформи?	
6. Поясніть суть поняття «майновий ценз».	
7. Розкрийте зміст військової реформи в Росії.	
8. В якому році було затверджено «Положення про військові округи»?	
9. В якому році був розроблений «Статут стройової піхотної служби»?	
10. В якому році був підготовлений новий «Статут про військову повинність»?	

ТЕМА 14.

РОЗВИТОК ПРАВА В УКРАЇНІ ВПРОДОВЖ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ СТ.

Питання для самостійної роботи

1. «Фабричне законодавство»: суть, положення та наслідки.
2. Характерні риси цивільного права.
3. Поняття та види злочинів.

Література: [6, 11, 105]

Заповніть таблицю (впишіть правильну відповідь):

1. Поясніть суть визначення «фабричне законодавство».	
2. В якому році був запроваджений 8-годинний робочий день для малолітніх (від 12 до 15 років)?	
3. В якому році була створена фабрична поліція?	
4. В якому році був запроваджений 11,5-годинний робочий день для звичайних робітників?	
5. Як російське право пореформеного періоду трактувало поняття «юридичної особи»?	
6. Яким чином обмежувалося право власності у цивільному праві пореформеного періоду?	
7. Які речі у цивільному праві були віднесені до рухомих?	
8. Які речі у цивільному праві були віднесені до нерухомих?	
9. Які види договорів прописувало цивільне право другої половини ХІХ ст.?	
10. Назвіть головне джерело кримінального права Російської імперії другої половини ХІХ ст.	

ТЕМА 15.
СУСПІЛЬНІ ЗМІНИ ТА ПРАВО В УКРАЇНІ НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.

Питання для самостійної роботи

1. Зміни у суспільних відносинах.
2. Маніфест 17 жовтня 1905 р.: головні положення та значення.
3. Зміни в законодавстві та прийняття нових актів в адміністративному, фінансовому, цивільному, трудовому і кримінальному праві.

Література: [5, 7, 17]

Заповніть таблицю (впишіть правильну відповідь):

1. Назвіть головні особливості суспільно-політичного розвитку України на початку ХХ ст.	
2. Визначить причини, які спонукали до видання Маніфесту 1905 р.	
3. Назвіть головні положення «Найвищого маніфесту».	
4. Поясніть чому революцію 1905-1907 рр. вважають «буржуазно-демократичною за своїм характером».	
5. Назвіть головні напрямки діяльності «української фракції» у Державній думі Російської імперії.	
6. Поясніть, що означає принцип «святенності та недоторканності» імператорської влади.	
7. Назвіть функції Ради міністрів.	
8. В якому році був прийнятий указ про військово-політичні суди?	
9. Що проголошував указ від 9 листопада 1906 р. про зміну і доповнення аграрного законодавства	
10. В кому році був підготовлений царський указ про заборону страйків?	

ТЕМА 16.

ЗАХІДНА УКРАЇНА У СКЛАДІ АВСТРІЇ ТА АВСТРО-УГОРЩИНИ.

Питання для самостійної роботи

1. Суспільно-політичне становище Галичини, Буковини та Закарпаття.
2. Зміни в суспільно-політичному ладі і праві Галичини, Північної Буковини та Закарпаття.
3. Основні риси судового процесу по цивільним і кримінальним справам.

Література: [28, 69, 81]

Заповніть таблицю (впишіть правильну відповідь):

1. Поясніть суть поняття «освічений абсолютизм».	
2. Назвіть головні напрямки реформ Марії Терези та Йосипа II.	
3. В якому році була створена дуалістична монархія Австро-Угорщина?	
4. Які землі входили в Цислейтанію?	
5. Які землі входили в Транслейтанію?	
6. Чому економіка західноукраїнських земель у складі Австро-Угорщини мала в основному сировинно-агарний характер?	
7. В якому році був прийнятий Торговий кодекс?	
8. Назвіть головні положення кримінального кодексу 1855 р.	
9. Назвіть головні положення цивільно-процесуального кодексу 1895 р.	
10. В якому році була створена Українська радикальна партія?	

**ТЕМА 17.
КРИЗА МОНАРХІЇ В РОСІЙСЬКІЙ ІМПЕРІЇ ТА ЇЇ ВПЛИВ
НА РОЗВИТОК УКРАЇНИ.**

Питання для самостійної роботи

1. Перемога Лютневої революції.
2. Організація в Україні Рад робітничих і солдатських депутатів.
3. Міжнародна, аграрна, робітнича та національна політика Тимчасового уряду.

Література: [14, 43, 71]

Заповніть таблицю (впишіть правильну відповідь):

1. Назвіть причини, які викликали Лютневу революцію в Російській імперії.	
2. Коли відбулося зречення Миколи II від влади?	
3. Поясніть суть поняття «Ради робітничих і солдатських депутатів».	
4. Назвіть хронологічні межі Першої світової війни.	
5. Хто першим очолив російський Тимчасовий уряд?	
6. Як українські політичні діячі сприйняли лютневі події в Росії?	
7. Назвіть причини першої урядової кризи Тимчасового уряду в квітні 1917 р.	
8. Назвіть причини військового заколоту генерала Л. Корнілова.	
9. Назвіть головні положення Декларації від 3 березня 1917 р.	
10. Що таке «Установчі збори»?	

ТЕМА 18.
ДЕРЖАВА І ПРАВО ПЕРШОЇ УНР.

Питання для самостійної роботи

1. Державно-правові взаємовідносини Центральної Ради з Тимчасовим урядом.
2. Принципи організації Центральної Ради.
3. Припинення діяльності Центральної Ради та її помилки у державному будівництві.

Література: [76, 104, 107, 108]

Заповніть таблицю (впишіть правильну відповідь):

1. Коли була утворена Центральної Рада?	
2. Назвіть партійне «представництво» в Центральної Раді?	
3. Назвіть головні положення «Інструкції Тимчасового уряду Генеральному Секретаріатові».	
4. Назвіть функції Генерального Секретаріату.	
5. На які українські землі поширювалася юрисдикція Центральної Ради?	
6. Поясніть суть терміну «автономія».	
7. Назвіть функції губернських комісарів.	
8. Назвіть функції виконкомів.	
9. Дайте оцінку положенням Закону «Про поділ України на землі» (березень 1918 р.).	
10. Назвіть причини, які на Вашу думку, стали основними у падінні уряду Першої УНР.	

ТЕМА 19.

ДЕРЖАВА І ПРАВО ПЕРІОДУ ГЕТЬМАНАТУ (КВІТЕНЬ-ГРУДЕНЬ 1918 Р.).

Питання для самостійної роботи

1. Переворот 29 квітня 1918 р. та утворення Української гетьманської держави.
2. «Грамота до всього українського народу».
3. Реформування судової система Української гетьманської держави.

Література: [79, 106, 115]

Заповніть таблицю (впишіть правильну відповідь):

1. Назвіть причини державного перевороту квітня 1918 р. в результаті якого до влади в Україні прийшов П. Скоропадський.	
2. Що означає термін «вільне козацтво»?	
3. Назвіть головні функції та повноваження Міністерства судових справ гетьманської держави.	
4. Назвіть головні функції Генерального суду Української держави.	
5. Які питання розглядали загальні суди Української держави?	
6. Які функції поклалися на систему мирових суддів?	
7. Що означає поняття «військові суди»?	
8. Назвіть функції Державного Сенату.	
9. Охарактеризуйте зміст Закону «Про організацію військово-судових інституцій та їх компетенцію».	
10. Поясніть чому в Україні часів гетьманської держави паралельно діяли і окупаційні військові суди.	

ТЕМА 20.
ДЕРЖАВА І ПРАВО ДРУГОЇ УНР.

Питання для самостійної роботи

1. Декларація Директорії 28 грудня 1918 р.
2. Трудовий конгрес України та його рішення.
3. Варшавський договір 22 квітня 1920 р. та Ризький договір 18 березня 1921 р.: основні положення та значення.

Література: [9, 34, 48,49]

Заповніть таблицю (впишіть правильну відповідь):

1. Визначить головні причини, які сприяли приходу до влади в Україні уряду Директорії.	
2. Назвіть персональний склад Директорії УНР.	
3. Як Декларація Директорії від 28 грудня 1918 р. бачила проведення «соціальних» реформ?	
4. Охарактеризуйте головні положення «Інструкції для виборів на Конгрес трудового народу» від 5 січня 1919 р.	
5. Охарактеризуйте головні положення Закону «Про форму влади на Україні» від 28 січня 1919 р.	
6. Назвіть напрямки діяльності урядів І. Мазепи та В. Прокоповича.	
7. Поясніть причини, які призвели до підписання Варшавської угоди 1920 р.	
8. Яким чином мала проводитися аграрна реформа в Україні за умовами Варшавського договору 1920 р.?	
9. Які наслідки мав Варшавський договір для ЗО УНР?	
10. Які державно-правові наслідки для України мав Ризький договір 1921 р.?	

ТЕМА 21.

СТВОРЕННЯ ДЕРЖАВНО-ПРАВОВИХ ІНСТИТУТІВ РАДЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ.

Питання для самостійної роботи

1. Перший Всеукраїнський з'їзд Рад, його постанови і рішення.
2. Утворення радянського уряду – Народного Секретаріату.
3. Введення нової економічної політики та її законодавче оформлення.

Література: [11, 14, 115]

Заповніть таблицю (впишіть правильну відповідь):

1. Назвіть головні положення «Маніфесту до українського народу з ультимативними вимогами до Української Центральної Ради».	
2. Коли був відкритий Перший Всеукраїнський з'їзд рад?	
3. Назвіть головні функції Центрального виконавчого комітету рад України.	
4. Коли був створений перший український радянський уряд.	
5. Назвіть головні положення «Маніфесту до всіх трудящих мас республіки» від 19 грудня 1917 р.	
6. Що означає поняття «червоний терор» та політика «воєнного комунізму»?	
7. Назвіть головні положення Закону «Про запровадження народного суду» від 4 січня 1918 р.	
8. Поясніть значення поняття «комбіді».	
9. Визначить головні причини запровадження нової економічної політики.	
10. Які наслідки мала нова економічна політика для економічної системи радянської України?	

ТЕМА 22.
АПАРАТ УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВО УКРАЇНИ В 1930-Х РР.

Питання для самостійної роботи

1. Обмеження прав і компетенції державних органів УСРР.
2. Реформування державного апарату УСРС на основі Конституції УСРС 1937 р.
3. Введення єдиних трудових книжок.

Література: [6, 14, 16]

Заповніть таблицю (впишіть правильну відповідь):

1. Назвіть головні повноваження Президії Верховної Ради УСРС.	
2. Коли була запроваджена назва «Українська Радянська Соціалістична Республіка» (УРСР)?	
3. Назвіть головні функції «комісії виконання», як були утворені 18 січня 1931 р.	
4. Назвіть головні функції Наркомату постачання УСРР.	
5. Чому 15 грудня 1930 р. був ліквідований Наркомат внутрішніх справ УСРР?	
6. Поясніть значення термінів «форсована індустріалізація» та «суцільна колективізація».	
7. Поясніть суть виразу «ліквідація куркульства як класу».	
8. Поясніть суть постанови від 2 серпня 1930 р. «Про ліквідацію округів та перехід на двоступеневу систему управління».	
9. Чому в лютому 1932 р. була запроваджена триступенева адміністративно-територіальна система управління: «район – область – центр»?	
10. Поясніть чому впродовж 1930-х рр. в окремих галузях народного господарства СРСР були прийняті статuti про дисципліну (напр., на залізничному транспорті (1933 р.), в органах юстиції (1933 р.), на водному транспорті (1934 р.), в органах зв'язку (1935 р.) та ін.)?	

ТЕМА 23.

РАДЯНСЬКА УКРАЇНА В РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ (1939-1945 РР.).

Питання для самостійної роботи

1. Приєднання Західної України, частини Бессарабії та Північної Буковини до складу УРСР.
2. Державний Комітет Оборони СРСР та його уповноважені при органах державного управління УРСР.
3. Особливості перших післявоєнних виборів вищих та місцевих органів влади.

Література: [2, 14, 75]

Заповніть таблицю (впишіть правильну відповідь):

1. Назвіть головні положення радянсько-німецького договору «про дружбу і кордони» від 28 вересня 1939 р.	
2. Поясніть суть поняття «Народні збори» Західної України.	
3. Коли Верховна Рада УРСР вирішила «прийняти Західну Україну до складу Української Радянської Соціалістичної Республіки і воз'єднати тим самим великий український народ в єдиній українській державі».	
4. Що означає «зони спаленої землі»?	
5. Коли був утворений Державний Комітет Оборони (ДКО)?	
6. Коли керівництво СРСР утворило Раду з питань евакуації та хто її очолив?	
7. Коли Верховна Рада СРСР прийняла рішення про перетворення Наркомату іноземних справ із союзного в союзно-республіканський?	
8. В якому році відбулися перші післявоєнні вибори?	
9. В якому році була затверджена державна символіка Української РСР?	
10. В якому році наркомати були перетворені на міністерства, як органи галузевого управління?	

ТЕМА 24.
ДЕРЖАВА І ПРАВО УКРАЇНИ У 1950-Х – СЕРЕДИНІ 1980-Х РР.

Питання для самостійної роботи

1. Процеси «десталінізації» та критика культу особи.
2. Процеси кодифікації загальносоюзного законодавства.
3. Видання Зводу законів УРСР.

Література: [5, 14, 17]

Заповніть таблицю (впишіть правильну відповідь):

1. Назвіть хронологічні етапи кодифікації радянського права.	
2. Поясніть суть постанови ЦК КПРС «Про подолання культу особи та його наслідків» від 30 червня 1966 р.	
3. Що означає поняття «десталінізація по вертикалі»?	
4. Поясніть суть вислову «коли в Москві стрижуть нігті, то в Україні рубають пальці».	
5. Що означає термін «реабілітація»?	
6. Поясніть чому реабілітаційні процеси 1950-1960-х рр. мали обмежений характер.	
7. Хто з керівників ЦК влітку 1957 р. виступив проти хрущовських реформ, спрямованих на засудження «культу особи» Й. Сталіна?	
8. Поясніть суть закону СРСР «Про віднесення до видання союзних республік законодавства про судоустрій союзних республік, прийняття цивільного, кримінального і процесуальних кодексів» (лютий 1957 р.).	
9. Коли був виданий семитомник «Хронологічне зібрання чинних законів, указів Президії ВР УРСР, постанов і розпоряджень уряду УРСР»?	
10. Коли до влади в СРСР прийшов Л. Брежнєв?	

ТЕМА 25.
УРСР В УМОВАХ ПОЛІТИКИ «ПЕРЕБУДОВИ».

Питання для самостійної роботи

1. Соціально-економічна ситуація в країні.
2. Зміни у зовнішній і внутрішній політиці.
3. Законодавство про підприємницьку діяльність.

Література: [14, 15, 47]

Заповніть таблицю (впишіть правильну відповідь):

1. Проясніть значення терміну «перебудова».	
2. Що означала програма «побудови гуманного соціалізму»?	
3. Назвіть головні положення реформи М. Рижкова – Л. Абалкіна.	
4. Чому програма переходу до регульованої ринкової економіки виявилася нежиттєздатною?	
5. Поясніть суть поняття «гласність».	
6. В якому році був створений Комітет конституційного нагляду СРСР?	
7. Назвіть головні положення закону «Про вибори народних депутатів Української РСР» від 27 жовтня 1989 р.	
8. В якому році був прийнятий закон «Про підприємства в СРСР»?	
9. В якому році був прийнятий закон «Про власність в СРСР»?	
10. Назвіть головні положення закону «Про економічну самостійність Української РСР» від 3 серпня 1990 р.	

ТЕМА 26.
ВІДРОДЖЕННЯ НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНИ.

Питання для самостійної роботи

1. Передумови відродження незалежної України в 1991 р.
2. Всеукраїнський референдум 1 грудня 1991 р.
3. Принципи участі України у міждержавних об'єднаннях.

Література: [17, 20, 112]

Заповніть таблицю (впишіть правильну відповідь):

1. Коли Президія Верховної Ради України заборонила діяльність Компартії України як складової частини КПРС?	
2. Яка кількість українців взяла участь в голосуванні на Всеукраїнському референдумі 1 грудня 1991 р.?	
3. Що таке «міжнародна організація»?	
4. Чим відрізняються між собою міжурядові та неурядові міжнародні організації?	
5. В якому документі закладені правові норми становлення України як суб'єкта міжнародних відносин?	
6. Що означає для України участь в діяльності ЮНЕСКО?	
7. Які переваги для нашої держави називають прихильники курсу України на інтеграцію в європейські та євроатлантичні структури?	
8. Перерахуйте «Копенгагенські критерії» вступу до Євросоюзу.	
9. Назвіть пріоритети діяльності України в ОБСЄ.	
10. Які перспективи для України має входження у європейський простір?	

ТЕМА 27.

ДЕРЖАВА І ПРАВО УКРАЇНИ В УМОВАХ НОВІТНЬОЇ НЕЗАЛЕЖНОСТІ.

Питання для самостійної роботи

1. Причини, підготовка та проведення правової реформи в Україні.
2. Початок діяльності Антикорупційного бюро.
3. Реформування структури правоохоронних органів та суддівської гілки влади.

Література: [5, 11, 15, 83]

Заповніть таблицю (впишіть правильну відповідь):

1. Дайте визначення термінам «правова система» та «правова реформа».	
2. Дайте визначення термінам «Конституція» та «Конституційна Асамблея».	
3. Коли був прийнятий Закон України «Про національне антикорупційне бюро України»?	
4. Назвіть, що є правовою основою діяльності Національного антикорупційного бюро.	
5. З чого структурно складається Національне антикорупційне бюро України?	
6. Назвіть завдання судових органів влади.	
7. Назвіть завдання Конституційного Суду України.	
8. Назвіть завдання Служби безпеки України.	
9. Назвіть завдання адвокатури України.	
10. Назвіть завдання нотаріату України.	

ТЕМИ КУРСОВИХ РОБІТ

1. Адміністративно-територіальний устрій українських земель у складі Речі Посполитої (1569-1648 рр.).
2. Адміністративно-територіальні реформи УСРР 1920-1930 рр.
3. Брестський мир 1918 р. та його наслідки для України.
4. Гадяцька угода 1658 р.: основні положення.
5. Декларація про державний суверенітет України. Акт проголошення незалежності України.
6. Державний лад Київської Русі.
7. Державний устрій Галицько-Волинського князівства.
8. Державний устрій українських земель у складі Великого князівства Литовського.
9. Державний устрій, суспільний лад і право грецьких полісів Північного Причорномор'я.
10. Державно-правові акти Центральної Ради.
11. Джерела права Української гетьманської держави.
12. Джерела та основні риси права Галицько-Волинської держави.
13. Джерела та основні риси права литовсько-руської держави.
14. Законодавча діяльність гетьманського уряду.
15. Історіографія досліджень розвитку державно-правових інститутів України.
16. Кодифікація права УРСР у 1960-х роках. Основні риси цивільного, сімейного, трудового, кримінального права.
17. Кодифікація українського права XVIII ст.
18. Конституція П. Орлика та її історичне значення.
19. Конституція СРСР 1924 р. та перебудова органів державної влади та управління в УСРР.
20. Конституція України 1996 р. Структура та основні положення.
21. Конституція УНР від 29 квітня 1918 р.
22. Конституція УРСР 1937 р.: основні риси-принципи та норми.
23. Конституція УРСР 1978 р.: загальна характеристика.
24. Конституція УСРР 1919 р. Загальна характеристика.
25. Ліквідація автономії України. Друга Малоросійська колегія (1722-1727 рр.).
26. Люблінська унія та її наслідки для українських земель.
27. Магдебурзьке право в українських містах.
28. Найдавніші державні утворення на українських землях.
29. Окупаційний режим на території України у роки Другої світової війни.
30. Органи влади та адміністративно-територіальний устрій Гетьманщини.
31. Політика Московської держави на Лівобережній Україні та Слобожанщини в другій половині XVII-XVIII ст.
32. Польсько-литовські унії та їх наслідки для України.
33. Правове закріплення передачі Кримської обл. та м. Севастополя до складу УРСР.
34. Правове становище України за Березневими статтями 1654 р.
35. Правове становище українських земель у складі Польщі (XIV-XVI ст.).
36. Правовий статус української гетьманської держави (Війська Запорозького) за Зборівським та Білоцерківським договорами.
37. Проголошення ЗУНР. Акт злуки УНР та ЗУНР 22 січня 1919 р. та його значення.
38. Реформи другої половини XIX ст. у Російській імперії.
39. Ризький і Варшавський договори та їх наслідки для України.
40. Розпад СРСР та відродження незалежності України.
41. Роль УРСР у створенні ООН.
42. Руська правда: редакції, списки, структура.
43. Система злочинів, види покарання та судочинство у Запорозькій Січі.
44. Система органів влади Запорозької Січі.
45. Становище Західної України, Північної Буковини та Бессарабії у міжвоєнний період.

46. Становлення радянської влади в Україні.
47. Статус західноукраїнських земель під владою імперії Габсбургів.
48. Статути Великого князівства Литовського: загальна характеристика та основні положення.
49. Судочинство та судоустрій Київської Русі.
50. Суспільний лад Галицько-Волинського князівства.
51. Суспільний лад Давньої Русі.
52. Суспільний лад українських земель у литовсько-польський період.
53. Суспільно-політичне життя в Україні у 1980-х рр.
54. Суспільно-політичний устрій на західноукраїнських землях у складі Австрійської та Австро-Угорської імперій.
55. Суспільно-політичний устрій українських земель у складі Російської імперії (XVIII-XIX ст.).
56. Українська Держава гетьмана П. Скоропадського 1918 р.
57. Утворення Української Центральної Ради. Структура та компетенція Центральної Ради та Генерального Секретаріату.
58. Формування державності українського народу під час визвольної війни 1648-1657 рр.
59. Формування української національної держави за доби Директорії.
60. Церква в політичній системі Русі-України.

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ, ВИНЕСЕНИХ ДЛЯ СКЛАДАННЯ ЕКЗАМЕНУ З ДИСЦИПЛІНИ

1. Акт Злуки 22 січня 1919 р.: передумови та причини прийняття, суть та державно-правове значення для подальшого розвитку України.
2. Визначить головні напрямки державотворчої діяльності Української Центральної Ради. Охарактеризуйте положення I та II Універсалів.
3. Визначить особливості державного устрою Галицько-Волинської держави.
4. Визначте головні напрямки реформування системи центральних та місцевих органів державної влади та управління в новітній Україні.
5. Визначте тенденції державно-політичного та правового розвитку України у 1996-2004 рр.
6. Гадяцький трактат 1658 р. та інші угоди гетьманів козацької держави як альтернатива українсько-московського договору 1654 р.
7. Грецькі міста-поліси Північного Причорномор'я: причини грецької колонізації, суспільний лад та особливості державного устрою.
8. Дайте загальну характеристику суспільно-політичного устрою та права князівств в період феодалної роздробленості.
9. Дайте характеристику системи давньоруського права.
10. Декларація про державний суверенітет» від 16 липня 1990 р.: причини прийняття, зміст та значення.
11. Земська 1864 р. та міська 1870 р. реформи та особливості їх проведення в Україні.
12. Конституція УНР від 29 квітня 1918 р.: основні положення та значення.
13. Малоросійська колегія: причини створення, суть діяльності та значення для українських земель.
14. Надайте загальну характеристику державного та соціального устрою Київської Русі.
15. Надайте загальну характеристику державного устрою Західноукраїнської Народної Республіки.
16. Надайте загальну характеристику державного устрою України періоду Гетьманату.
17. Надайте загальну характеристику державно-правовому розвитку України у 2004-2017 рр.
18. Надайте загальну характеристику законодавства Тимчасового уряду та визначить його вплив на Україну.
19. Надайте загальну характеристику законотворчої діяльності в Західноукраїнській Народній Республіці.
20. Надайте загальну характеристику магдебурзького права в Україні.
21. Надайте загальну характеристику положень Конституції УСРР 1919 р.
22. Надайте загальну характеристику постанов сеймів Речі Посполитої відносно українського козацтва.
23. Надайте загальну характеристику права Австрії та Австро-Угорщини та назвіть особливості його застосування в українських землях.
24. Надайте загальну характеристику правової системи Галицько-Волинського князівства.
25. Надайте загальну характеристику процесу розвитку радянського законодавства у 30-х рр. XX ст.
26. Надайте загальну характеристику системи центральних та місцевих органів влади та управління Давньоруської держави.
27. Назвіть головні положення «Акту проголошення незалежності 24 серпня 1991 р.»
28. Назвіть головні положення державотворча програма гетьмана Б. Хмельницького.
29. Назвіть головні положення селянської реформи 1861 р. та які зміни в суспільних відносинах вона спричинила.
30. Назвіть джерела та визначте основні риси рабовласницької системи права на території Північного Причорномор'я та Приазов'я.
31. Назвіть основні підходи до періодизації історії держави і права України.

32. Назвіть основні риси процесу кодифікації права УРСР у 1960-х рр. Визначить специфіку цивільного та сімейного права.
33. Назвіть та коротко охарактеризуйте пам'ятки державності та права південно-руських князівств.
34. Назвіть та охарактеризуйте положення Конституції Пилипа Орлика 1710 р.
35. Охарактеризуйте головні складові судової реформи 1864 р.
36. Охарактеризуйте державний устрій українських земель у складі Великого князівства Литовського та Корони Польської.
37. Охарактеризуйте законодавство Української гетьманської держави 1918 року.
38. Охарактеризуйте зміни у державному апараті СРСР під час Другої світової війни.
39. Охарактеризуйте правову систему українських земель в литовсько-польській період.
40. Охарактеризуйте процес правового оформлення входження Закарпаття, Кримської області та міста Севастополя до складу УРСР.
41. Охарактеризуйте процес формування Української козацької держави за часів Б. Хмельницького та проаналізуйте її державно-політичну форму.
42. Охарактеризуйте суспільно-соціальний устрій України-Гетьманщини.
43. Охарактеризуйте суть та положення Закону України «Про правонаступництво України» від 12 вересня 1991 р.
44. Проаналізуйте адміністративно-політичне становище України у складі Російської імперії впродовж XVIII-XIX ст.
45. Проаналізуйте зміни в суспільно-політичному ладі та праві України в період Першої світової війни.
46. Проаналізуйте процес виникнення та розвитку суспільно-політичного ладу Скіфської держави.
47. Проаналізуйте судоустрій та систему судочинства Київської Русі.
48. Столипінська аграрна реформа 1906-1910 рр. та її юридичні акти і зміст.

ЛІТЕРАТУРА З ДИСЦИПЛІНИ

ОСНОВНА

1. Бойко І.Й., Кобилецький М.М., Ясінська Л.З. Історія держави: право України: практикум для студентів юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів України. Дрогобич: Коло, 2011. 332 с.
2. Заруба В.М. Історія держави і права України: навч. посібник. Київ: Істина, 2006. 416 с.
3. Захарченко П.П. Історія держави і права України: підручник. Київ: Атіка, 2004. 368 с.
4. Іванов В.М. Історія держави і права України: навч. посібник. Київ: Атіка, 2007. 728 с.
5. Іванов В.М. Історія держави і права України: підручник. Київ: КУП НАНУ, 2013. 892 с.
6. Історія держави і права України: підручник / за ред. А.С. Чайковського. Київ: Юрінком Інтер, 2006. 512 с.
7. Історія держави і права України. Академічний курс: підручник: у 2-х т. / за ред. В.Я. Тація, А.Й. Рогожина. Київ: Ін Юре, 2000. Т. 1. 648 с.
8. Історія держави і права України. Академічний курс : підручник: у 2 т. / за ред. В.Я. Тація., А.Й. Рогожина. Київ: Ін Юре, 2000. Т. 2. 580 с.
9. Історія українського права: курс лекцій / за ред. О.О. Шевченка. Київ: Олан, 2001. 214 с.
10. Капелюшний В.П., Кудін С.В. Історія держави та права України (у схемах). Київ: Олан, 2001. 198 с.
11. Кузьминець О., Калиновський В. Історія держави і права України. Київ: Україна, 2002. 446 с.
12. Кульчицький В.С., Тищик Б.Й. Історія держави і права України: навч. посібник. Київ: Атіка, 2006. 352 с.
13. Кульчицький В.С., Тищик Б.Й. Історія держави і права України: підруч. для студ. вищ. навч. закл. Київ: Ін Юре, 2007. 624 с.
14. Музиченко П. Історія держави і права України: навч. посібник. Київ: Знання, 2001. 429 с.
15. Сокальська О.В. Історія держави і права України: навчально-методичний посібник. Київ: Інститут кримінально-виконавчої служби, 2014. 152 с.
16. Терлюк І.Я. Історія держави і права України: навч. посіб. Київ: Атіка, 2011. 944 с.
17. Хрестоматія з історії держави і права: навч. посібник / упоряд.: А.С. Чайковський, О.Л. Копиленко, В.М. Кривоніс. – Київ: Юрінком Інтер, 2003. 656 с.
18. Хрестоматія з історії держави і права України : у 2 т. / за ред. В.Д. Гончаренка. Київ: Ін Юре, 1997. Т. 1: 3 найдавніших часів до початку ХХ ст. 464 с.
19. Хрестоматія з історії держави і права України : у 2 т. / за ред. В.Д. Гончаренка. Київ: Ін Юре, 1997. Т. 2: Лютий 1917 р. – 1996 р. 800 с.

ДОДАТКОВА

20. Алексєєв Ю.М., Кульчицький С.В., Слюсаренко А.Г. Україна на зламі історичних епох (державотворчий процес 1985-1999 рр.): навч. посібник. Київ: ЕксОб, 2000. 296 с.
21. Антологія української юридичної думки: в 10 т. / за ред. Ю.С. Шемшученка. Київ: Юридична книга, 2002. Т. 2: Історія держави і права України: Руська правда. 592 с.
22. Антологія української юридичної думки : в 10 т. / упоряд.: І.Б. Усенко, Т.І. Бондарук, О.О. Самойленко. Київ: Юридична книга, 2003. Т. 3: Історія держави і права України: козацько-гетьманська доба. 584 с.
23. Бабий Б.М. Очерк развития правовых исследований в Украинской ССР, 1919-1984 гг. Київ: Наукова думка, 1984. 196 с.
24. Бардах Ю., Леснодорский Б., Пиетрчак М. История государства и права Польши. Москва: Юридическая литература, 1980. 559 с.
25. Білас І. Репресивно-каральна система в Україні 1917-1953: Суспільно-політичний та історико-правовий аналіз. Київ: Либідь, 1994. 432 с.

26. Білокінь С. Масовий терор як засіб державного управління в СРСР (1917-1941 рр.): джерелознавче дослідження. Київ, 1999. 448 с.
27. Бойко І.Й. Органи влади і право в Галичині у складі Польського Королівства (1349-1569 рр.): монографія. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2009. 628 с.
28. Бондарук Т.І. Західноруське право: дослідники і дослідження. Київ: Інститут держави і права ім. В.М. Корецького, 2000. 160 с.
29. Вінцовський Т.С. Політичні діячі України: 1917-2004. Харків: Основа, 2005. 110 с.
30. Гавриленко О.А. Античні держави Північного Причорномор'я: біля витоків вітчизняного права (кінець VII ст. до н.е. – перша половина VI ст. н.е.). Монографія. Харків: Парус, 2006. 352 с.
31. Гавриленко О.А. Історія держави і права України. Стародавня доба: навч. посіб. Харків: ХНУВС, 2011. 64 с.
32. Гайдукевич В.Ф. Боспорское царство. Москва, Ленинград: АН СССР, 1949. 622 с.
33. Гай-Нижник П. УНР та ЗУНР: становлення органів влади і національне державотворення (1917-1920 рр.). Київ: «ЩеК», 2010. 304 с.
34. Гай-Нижник П., Лейберов О. УНР у період Директорії : пошук моделі державного устрою (кінець 1918 – 1919 рр.). Ніжин, 2013. 214 с.
35. Гай-Нижник П. Фінансова політика уряду Української Держави Гетьмана Павла Скоропадського (29 квітня – 14 грудня 1918 р.). Київ, 2004. 430 с.
36. Галицько-Волинський літопис. Дослідження. Текст. Коментар / за ред. М.Ф. Котляра. Київ: Наукова думка, 2002. 400 с.
37. Геродот із Галікарнасу. Скіфія. Найдавніший опис України з V століття перед Христом. Київ: Довіра, 1992. 75 с.
38. Головок О.Б. Корона Данила Галицького: Волинь і Галичина в державно-політичному розвитку Центрально-Східної Європи раннього та класичного середньовіччя. Київ: ВД «Стилос», 2006. 575 с.
39. Гошко Т.Д. Нариси з історії магдебурзького права в Україні (XVI – початок XVII ст.). Львів: Афіша, 2002. 255 с.
40. Греченко В.А., Ярмиш О.Н. Україна в добу «раннього» тоталітаризму (20-ті роки XX ст.). Харків: Вид-во НУВС, 2001. 276 с.
41. Грищук В.К. Кодифікація кримінального законодавства України: проблеми історії і методології. Львів: Світ, 1992. 168 с.
42. Грушевський М.С. Історія України-Руси: у 11 т., 12 кн. Київ: Наукова думка, 1991. 2000.
43. Гунчак Т. Україна. Перша половина XX століття: нариси політичної історії. Київ: Либідь, 1993. 288 с.
44. Гуржій О.І. Українська козацька держава в другій половині XVII-XVIII ст.: кордони, населення, право. Київ: Основи, 1996. 223 с.
45. Данилевский И.И. Древняя Русь глазами современников и потомков (IX-XII вв.). Курс лекций: Учебное пособие для студентов вузов. Москва: Аспект Пресс, 1998. 399 с.
46. Декларація про державний суверенітет України: прийнята Верховною Радою Української РСР 16 липня 1990 р. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1990. № 31. Ст. 429.
47. Веденєєв Д.В., Гай-Нижник П.П., Любовец О.М. та ін. Держава, влада та громадянське суспільство у документах політичних партій України (кінець 1980-х – перша половина 2011 р.). Київ: ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2011. 808 с.
48. Директорія, Рада Народних Міністрів Української Народної Республіки. Листопад 1918 – листопад 1920 рр.: Документи і матеріали / упоряд. В. Верстюк та ін. Київ: Видавництво імені Олени Теліги, 2006. Т. 1. 686 с.
49. Директорія, Рада Народних Міністрів Української Народної Республіки. Листопад 1918 – листопад 1920 рр.: Документи і матеріали / упоряд. В. Верстюк та ін. Київ: Видавництво імені Олени Теліги, 2006. Т. 2. 742 с.
50. Ділова документація Гетьманщини XVIII ст.: збірник документів / упоряд.: В.Й. Горобець. Київ: Наукова думка, 1993. 392 с.

51. Документи Богдана Хмельницького, 1648-1657 / відп. ред. Ф.П. Шевченко, упоряд. І. Крип'якевич. Київ: Вид-во АН УРСР, 1961. 740 с.
52. Заруба В.М. Історик держави і права України академік М.Є. Слабченко (1882–1952): Монографія. Дніпропетровськ: ПП «Ліра ЛТД», 2004. 456 с.
53. Західно-Українська народна республіка 1918–1923. Документи і матеріали / ред. Карпенко О. Івано-Франківськ: Лілея-Нв, 2001. Т. 2. 712 с.
54. Західно-Українська народна республіка 1918–1923. Документи і матеріали / ред. Карпенко О. Івано-Франківськ: Лілея-Нв, 2001. Т. 3. Книга 1. 644 с.
55. Західно-Українська народна республіка 1918–1923. Документи і матеріали / ред. Карпенко О. Івано-Франківськ: Лілея-Нв, 2001. Т. 3. Книга 2. 680 с.
56. Західно-Українська народна республіка 1918–1923. Документи і матеріали / уклад. О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ: Лілея-Нв, 2001. Т. 4. 886 с.
57. Західно-Українська народна республіка 1918–1923. Документи і матеріали / уклад. О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ: Лілея-Нв, 2001. Т. 1. 584 с.
58. Західно-українська народна республіка. 1918-1923. Уряди. Постаті / упоряд.: М. Литвин, І. Патер, І. Соляр. Львів, 2009. 350 с.
59. Исаев И.А. История государства и права России: учебник. Москва: Юристъ, 1998. 608 с.
60. Ісаєвич Я.Д. Галицько-Волинська держава. Львів, 1999. 39 с.
61. Історія української Конституції / упоряд. А. Слюсаренко, М. Томенко. Київ: Право, 1997. 464 с.
62. Касьянов Г. Незгодні: Українська інтелігенція в русі опору 1960-80-х років. Київ: Либідь, 1995. 130 с.
63. Кобилецький М. Утворення та структура державного апарату ЗУНР: навч. посіб. Львів: Вид-во юрид. ф-ту ЛНУ ім. І. Франка, 1998. 60 с.
64. Конституційні акти України, 1917–1920: невідомі конституції України. Київ: Філософська і соціологічна думка, 1992. 272 с.
65. Конституція України. Київ: Юрінком, 1996. 80 с.
66. Копиленко О.Л., Копиленко М.Л. Держава і право України, 1917–1920: навч. посіб. Київ: Либідь, 1997. 208 с.
67. Котляр М.Ф. Як і чому настала удільна роздробленість на Русі (XII–XIII ст.). Київ: Інститут історії України НАН України, 1998. 106 с.
68. Кульчицький В., Тищик Б., Бойко І. Галицько-Волинська держава (1199-1349). Монографія. Львів, 2005. 280 с.
69. Кульчицький В.С. Державний лад і право в Галичині (в другій половині XIX – на початку XX століття). Львів: Львівський ордену Леніна державний університет імені Івана Франка, 1966. 62 с.
70. Кульчицький В.С., Настюк М.І., Тищик Б.Й. Історія держави і права України. Львів: Світ, 1996. 296 с.
71. Лашенко Р.М. Лекції по історії українського права. Київ: Україна, 1998. 254 с.
72. Литвин М.Р., Науменко К.Є. Історія ЗУНР. Львів: Олір, 1995. 368 с.
73. Лісна І.С. Становлення державності в Галичині (1918-1923 рр.). Монографія. Тернопіль, 2001. 92 с.
74. Літопис Самовидця. Київ: Наукова думка, 1971. 207 с.
75. Макаруч В.С. Державно-територіальний статус західноукраїнських земель у період Другої світової війни (1939-1945 рр.): історико-правове дослідження. Київ: Атіка, 2007. 368 с.
76. Мироненко О.М. Світоч української державності: політико-правовий аналіз діяльності Центральної Ради: монографія. Київ, 1995. 327 с.
77. Нелин А. Собрание малороссийских прав 1807 года, его содержание и значение. Київ: Україна, 1990. 123 с.
78. Орлик П. Конституція, маніфести та літературна спадщина: вибрані твори. Київ: МАУП, 2006. 736 с.

79. Павленко Ю., Храмов Ю. Українська державність у 1917–1919 рр.: історико-генетичний аналіз. Київ: Манускрипт, 1995. 262 с.
80. Пашук А.Й. Суд і судочинство на Лівобережній Україні в XVII-XVIII ст. (1648-1782). Львів: Вид-во Львів. ун-ту, 1967. 179 с.
81. Петрів Р.В. Австрійські, Австро-Угорські і Галицькі конституції (кінець XVIII – XIX ст.): для фахівців права, студ. і викладачів юрид. факультетів ВУЗів. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2005. 84 с.
82. Повість минулих літ. Київ: Веселка, 1982. 226 с.
83. Кармазіна М., Бевз Т., Гай-Нижник П. та ін. Політичні партії України у парламентській виборчій кампанії 2012 року. Колективна монографія. Київ: ІПІЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2013. 400 с.
84. Права за якими судиться малоросійський народ, 1743 / відп. ред. Ю.С. Шемчушенко. Київ, 1997. 547 с.
85. Правова ідеологія і право України на етапі становлення тоталітарного режиму (1929-1941): монографія. Київ: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького, 2001. 220 с.
86. Правовий звичай як джерело українського права (IX–XIX ст.) / за ред. І.Б. Усенка. Київ: Наукова думка, 2006. 280 с.
87. Разиграєв О.В. Польська державна поліція на Волині у 1919-1926 роках. Луцьк: ДП «Волинські старожитності», 2011. 432 с.
88. Рыбаков Б.А. Киевская Русь и русские княжества XII-XIII вв. Москва: Наука, 1982. 591 с.
89. Салтовський О.І. Концепції української державності в історії вітчизняної політичної думки (від витоків до початку ХХ сторіччя). Київ: ПАРАПАН, 2002. 396 с.
90. Сапрыкин С.Ю. Боспорское царство на рубеже двух эпох. Москва: Наука, 2002. 271 с.
91. Сиза Н. Суди і кримінальне судочинство України в добу Гетьманщини. Київ: Українська Видавнича Спілка, 2000. 120 с.
92. Скакун Р. Пацифікація: польські репресії 1930 року в Галичині. Львів: Вид-во Українського католицького університету, 2012. 172 с.
93. Смолій В., Степанков В. Українська національна революція XVII ст. (1648-1676 рр.). Київ: Вид. дім «Кієво-Могилянська академія», 2009. 447 с.
94. Собрание Малороссийских прав 1807 г. / сост. К.А. Вислобоков, А.П. Ткач, И.Б. Усенко, В.А. Чехович. Київ, 1993. 368 с.
95. Сокальська О.В. Нариси з історії українського судочинства (XVI – початок XVII ст.): монографія. Одеса: Інтерпрінт, 2010. 210 с.
96. Статут Великого князівства Литовського 1529 року / за ред. С. Ківалова, П. Музиченка, А. Панькова. Київ: Юридична література, 2002. 464 с.
97. Статут Великого князівства Литовського 1566 року / за ред. С. Ківалова, П. Музиченка, А. Панькова. Київ: Юридична література, 2002. 560 с.
98. Статут Великого князівства Литовського 1588 року / за ред. С. Ківалова, П. Музиченка, А. Панькова. Київ: Юридична література, 2002. 560 с.
99. Стецюк П. Перша Конституція Польщі (1791): спроба правового аналізу. Львів: Астролябія, 2010. 112 с.
100. Тимошук О.В. Охоронний апарат Української Держави (квітень – грудень 1918 р.). Харків: Вид-во Університету внутрішніх справ, 2000. 462 с.
101. Тищик Б.Й. Західно Українська Народна Республіка (1918–1923). Історія держави і права. Львів: Тріада плюс, 2004. 392 с.
102. Тищик Б.Й., Вівчаренко О.А. Західноукраїнська Народна Республіка. 1918-1923 рр. (до 75-річчя утворення і діяльності). Коломия: Світ, 1993. 118 с.
103. Тищик Б.Й. Історія держави і права Австрії та Австро-Угорщини (X ст. – 1918 р.). Львів, 2003. 80 с.
104. Тищик Б.Й., Вівчаренко О.А., Лешкович Н.О. Становлення державності в Україні (1917–1922 рр.). Львів; Івано-Франківськ: Вік, 2000. 272 с.
105. Ткач А.П. Історія кодифікації дореволюційного права України. Київ: Вид-во Київського

- університету, 1968. 170 с.
106. Українська революція і державність (1917-1920 рр.). Київ: Парламентське видавництво, 1998. 245 с.
  107. Українська Центральна Рада: документи і матеріали : у 2 т. / Ін-т історії України НАН України. Київ: Наукова думка, 1996. Т. 1: 4 березня – 9 грудня 1917 р. 590 с.
  108. Українська Центральна Рада: документи і матеріали : у 2 т. / Ін-т історії України НАН України. Київ: Наукова думка, 1997. Т. 2 : 10 грудня 1917 р. – 29 квітня 1918 р. 424 с.
  109. Українське державотворення: невитребуваний потенціал: словник-довідник / за ред. О.М. Мироненка. Київ: Либідь, 1997. 560 с.
  110. Український парламентаризм: минуле і сучасне / за ред. Ю.С. Шемшученко. Київ: Парламентське вид-во, 1999. 368 с.
  111. Усенко И.Б. Первая кодификация законодательства Украинской ССР. Київ: Наукова думка, 1989. 119 с.
  112. Фугей Б. Становлення правової держави в Україні: 1991-2005 рр. Київ: Юрінком Інтер, 2005. 352 с.
  113. Шабульдо Ф.М. Земли Юго-Западной Руси в составе Великого княжества Литовского. Київ: Наукова думка, 1987. 183 с.
  114. Щербак В.О. Українське козацтво: формування соціального стану. Друга половина XV – середина XVII ст. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2006. 295 с.
  115. Яневський Д. Політичні системи України 1917-1920 років спроби творення і причини поразки. Київ: ДУХ І ЛІТЕРА, 2003. 767 с.
  116. Ярмиш О.Н. Каральний апарат самодержавства в Україні в кінці XIX – на початку XX ст.: монографія. Харків: Консум, 2001. 288 с.

Підписано до друку 26.06.2018 р., Формат 60*84/16
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman.
Друк цифровий. Умовні друковані аркуші 5,81
Наклад 300 примірників. Замовлення № 2606

Видано та надруковано ФО-П Однорог Т.В.
72313, м. Мелітополь, вул. Героїв Сталінграда, 3а
Тел. (067) 61 20 700

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до
Державного реєстру видавців, виробників і розповсюджувачів
видавничої продукції від 29.01.2013 р. серія ДК № 4477